

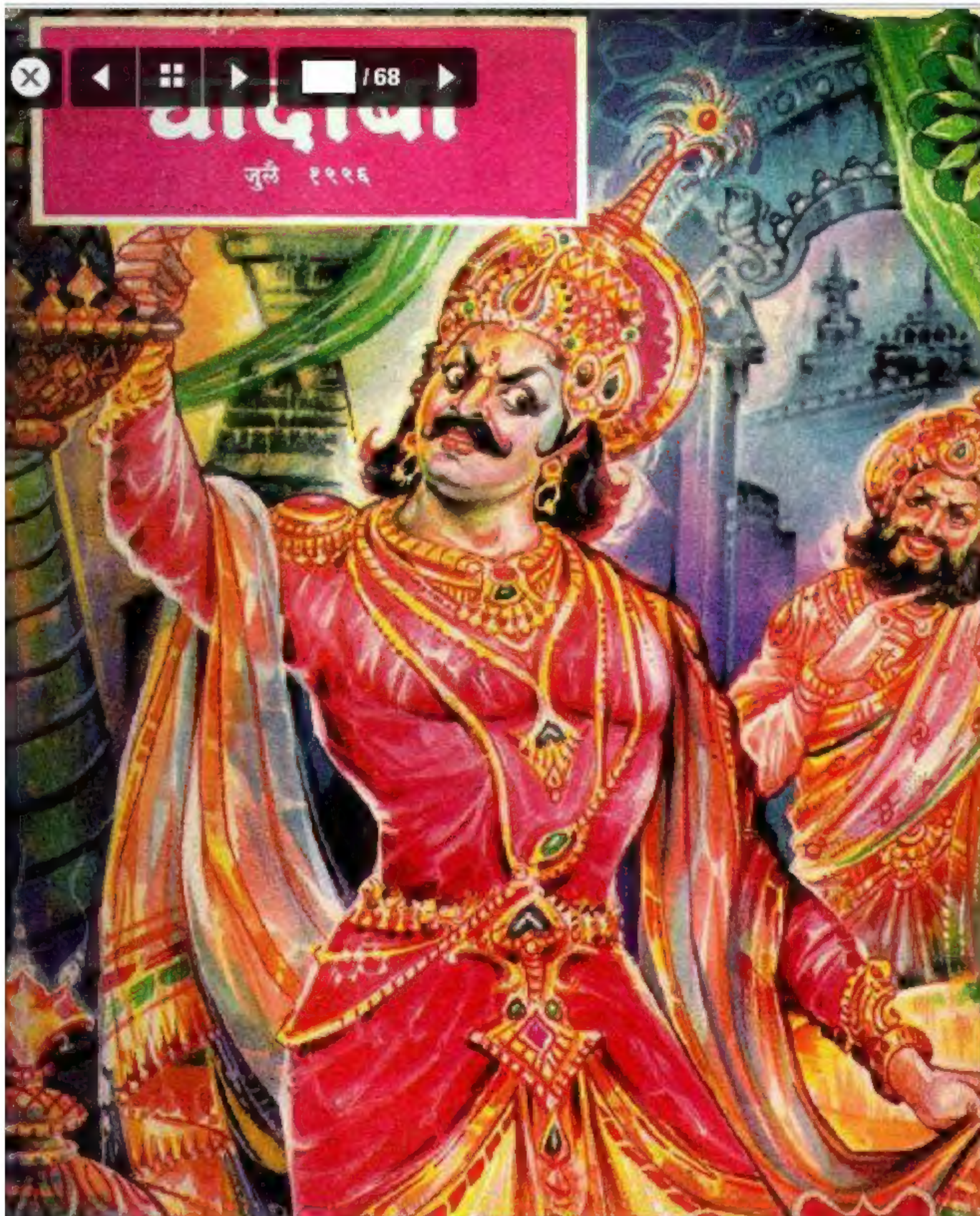

/ 68

સાક્ષી

જુલૈ ૨૦૧૬

होमिओचे दर्जेदार औषध

अंथरुणात नकळत लघवी करणाऱ्या मुलांसाठी

ए-पिल्स

लहान मुलांना झोपेत नकळत लघवी होते. मुलांना घरात या कारणाने अपराधी मनाने वावरावे लागते.

होमिओच्या ए-पिल्स गोळ्या दिल्याने ही तक्रार दूर होते व मुले पुन्हा आनंदी बनतात.

होमिओ लॅबोरेटरीज

सी-१, सोना उद्योग, अंधेरी (पूर्व), मुंबई-६९

अपि

विश्व समाचार

दक्षिण कोरियातील निवडणुका

१९ एप्रिल रोजी दक्षिण कोरियात पंधराव्या राष्ट्रीय विधानसभेच्या निवडणुका झाल्या. या निवडणुकीत तीन किंम मध्ये स्पर्धा झाली. या विधान-सभेत एकूण २१९ जागा आहेत. 'न्यू कोरिया पार्टी' या वास्तव पक्षाने १३९ जागा जिंकल्या. अध्यक्ष किम यंग सँग या पार्टीचे नेते आहेत. 'नॅशनल कोरिअ फॉर न्यू पॉजिटिव्ह' या प्रमुख विपक्षी-दलाचे नेते आहेत किम डॅ जंग. या पक्षाला ७९ जागा मिळाल्या. किम तांग यांच्या 'युनायटेड लिबरल डेमोक्रेटिक पार्टी'ला फक्त ५० जागा मिळाल्या.

१९९९ जागांवैकी ४६ जागा प्रमाणबद्ध प्रतिनिधित्व पद्धतीनुसार भरल्या गेल्या. १२१ जागा जिंकणाऱ्या शासन-पक्षाला प्रमाणबद्ध प्रतिनिधित्वानुसार १८ अतिरिक्त जागा मिळाल्या. या पक्षाला एकूण १३१ जागा मिळाल्या. १९९९ मध्ये झालेल्या निवडणुकीत या पक्षाला १४१ जागा मिळाल्या होत्या. या निवडणुकीत आपणाव करीत कमी १०० जागा मिळतील अशी नेशनल कोरिअला आशा होती. परंतु प्रमाणबद्ध प्रतिनिधित्वानुसार प्राप्त झालेल्या १३ जागांसह या पक्षाला एकूण ७९ जागाच मिळाल्या.

अध्यक्ष किम यंग सँग यांना १६ स्वतंत्र सवस्थापिका करीत कमी ११ सदस्यांचे सहकार्य निश्चित मिळेल. भ्रष्टाचार त्यांचा पूर्ण गलाघिक्य मिळेल व ते शासन करू शकतील. निवडणुकां-पूर्वी दोन वाठवडे त्यांना जिंकण्याची आशा कमीच होती. उत्तर कोरियाने दक्षिण कोरियावर आक्रमण केले. जगातील अनेक देशांनी याचे

खंडन केले. हे आक्रमण शासन पक्षाला अनुकूल सिद्ध झाले. आपल्या अपेक्षेनुसार नॅशनल कोरिअला १०० जागा मिळाल्या असल्या तर शासन-पक्षावर संकटच आले असते. यामुळे घटनेत जे बदल करण्याची खात्री इच्छा आहे, ते ते करू शकले नसते.

अध्यक्ष किम योंग या निवडणुकीत अपेक्षित विजय मिळाला नाही असे राजनैतिक पक्षांना वाटते. किम प्रांची स्थिति अधिकच नाजूक बनली. कोरियाच्या घटनेनुसार एकच व्यक्ति दुसऱ्यांदा अध्यक्ष बनू शकत नाही. म्हणून १९९९ च्या सार्वजनिक निवडणुकीत किम यंग सँग यांना अवश्यपदासाठी कोणी तरी अन्य उमेदवार उभा करावा लागेल. तरी पण १९९८ पर्यंत किम यंग सँग हेच अध्यक्ष राहतील.

राष्ट्रीय विधान सभेच्या निवडणुका पूर्ण होण्यापूर्वी एक आठवडा. ता.१६ एप्रिल रोजी अमेरिकेचे अध्यक्ष बिल क्लिंटन दक्षिण कोरियात गेले. त्यांनी किम यंग सँग यांच्याशी केन् बेटावावत चर्चा केली. दोघांनी धोषणा केली की कोरिया मध्ये शांति स्थापित करण्यासाठी दक्षिण कोरिया, उत्तर कोरिया, चीन व अमेरिका यांनी आपापसात चर्चा करून काही मार्ग काढावा. कोरियाच्या जनतेला स्थिर व शाश्वत शांतीची अपेक्षा आहे. वासाठी बोन्ही कोरिया देश प्रचलतील आहेत.

पूर्वी कोरिया एकच देश होता. पुन्हा तो लसाच एक देश व्हावा असे जगातील देशांना वाटते.

प्रशंसा

वामन काही ही काम करीत नसे, आई-वडील, भाऊ नि त्यांच्या बायका त्याला 'आळशीचा राजा' म्हणत, गावातील ओळशीचे सर्व लोक म्हणत - वामन अगदी कुचकामी माणूस आहे, सगळे अगदी साफ त्याच्या तोंडावर बोलून दाखवीत, पण वामनला कुणाची पर्वा नव्हती. तो कसलोच काळजी करीत नसे, काही काम करणं त्याला मुळीच आवडत नसे, व्यापार-धंदा करायची तर गोष्टच वेगळी. वाचनाचा त्याला जरा ही तह नव्हता. सकाळ पासून संध्याकाळ पर्यंत तो आळशीपणात आपला वेळ घालवी.

एक दिवशी त्याचा मामा सुकीर्ति त्याच्या घरी आला. घरातील सर्व लोकांनी शमाकडे वामन व्हात उठार केली. त्याच्या आळशीपणा बद्दल सर्वांनी त्याची निंदा केली. सुकीर्ति आपल्या भाव्याला काही समजावण्याचा प्रयत्न केला.

"मी अशी काय मोठी चूक केलीय बरं? घरातील लोकांच्या सांगण्यावरून आपण मला काही उपदेश करीत आहात?" वामनने विचारले.

"माणसाने निरुद्योगी असणं बरं नव्हे, काही तरी काम करावं आणि थोडी कमाई करावी. जर एवढे ही जमलं नाही, तर त्याचं जीवन व्यर्थ आहे, तुला एवढी साधी गोष्ट कशी कळत नाही रे?" मामाने प्रश्न केला.

वामन म्हणाला - "मी कशासाठी काही कसबायबं? पोटभर जेवण, अंगावर कपडे नि व्हायला बर एवढ्यासाठीच तर कमाई करायची न? काही ही न करता सगळं मिळाय, मग कशाला बरं चिंता करायची?"

भाव्याच्या या उत्तरावर अगळ नाराज होत मामा म्हणाला - "बरे, आई-बाप जन्मभर का पुरणार आहेत? केव्हा ना

केव्हा त्याचा मुलु अटळ आहे. भाऊ नि त्यांच्या बायका किती शिवस तुला नेवू-खाऊ घालतील? त्यांनी नाकारलं म्हणजे मग काय करशील? मग उपाशी का नसशील? बाप सगळं ठीक आहे, पण प्रसंग आला तर आपल्याला आपलं पोट भरता आलं पाहिजे."

"ठीक आहे, तुम्ही म्हणताहात त्या प्रमाणे मी काम करून काही पैसा मिळवला, अन् माझी कमाई चोरांनी चोरली तर? म्हणून बाप लोकां कधी ही उद्याची चिंता करीत नाहीत. मी पण एक बांगला जाली आहे!" वामनने आपला विचार बोलून दाखवला.

यावर आश्चर्य प्रकट करीत मामा सुकीर्ति म्हणाला - "जन्माला आल्यावर माणसाने काही तरी कर्म केले पाहिजे. जो काहीच काम करीत नाही, त्याचे जिणे व्यर्थ आहे. अशा बीवनाला काही अर्थच नाही."

"मामा, तुम्हाला काय म्हणायचंय हेच खरं म्हणजे माझ्या लक्षात येत नाही!" वामन म्हणाला.

सुकीर्ति वामनला समजावीत म्हणाला - "माघसाचा जन्म मोठ्या भाग्याने मिळतो. म्हणून तू असं काही काम कर, की ज्यामुळे लोक तुझा आदर करतील, तुला नित्य स्मरतील. तुझ्या आळशीपणाची निंदा करणार नाहीत. तुझ्या उद्योगशीलतेचे भोडवे मातीक. तुझी प्रशंसा करतील. तेव्हाच तुझ्या जन्माचे सार्थक होईल."

"असं म्हणताय? आमचे आजोबा मेले, त्याला दहा वर्षे झाली. आम्ही सगळे जण त्यांना विसरलो. आमच्या पणजेबांचं तर नाव ही कुणाला ठाऊक नाही. इतरांची गोष्ट सोडून द्या, पण घरातल्या ही कोणाला त्यांची काही माहिती नाही. मामा, तुम्हाला तरी तुमचे आजोबा-पणजेबा यांच्या बाबत काही माहिती आहे का? तुम्ही कधी त्यांचे स्मरण करता? या जगात शरीरा प्रमाणेच काही ही शाश्वत नाही. अशाश्वत वस्तूकरिता परिश्रम करणं व्यर्थ नाही का?" वामनने आपलं विचार मामांपुढे मांडले.

भाव्याच्या बोलण्यावर दीर्घ निःश्वास सोडीत सुकीर्ति म्हणाला - "वादविवाद करण्यात तर तू मोठा चतुर आहेस. पण त्याचा काय फायदा? तुझ्या आयुष्यात

स्वाती तांबे

कांदोबा

MR-F&W

११

एकदा तरी कुणी तुझी प्रशंसा केली आहे का? केली असली, तरच तूच जीवत सफल झाल अस म्हणता येईल."

"मासा, तुम्ही 'सफल' शब्दाचा उपयोग करताहात, ती सफलता ही केव्हाच मिळवून बसलेली. या आमच्या गावात प्रल्हाद नावाचा एक मोठा माणूस आहे. तो केव्हाही भेटला की माझी तारीफ करतो." आपण काही विशेष गोष्ट सांगत आहोत अशा आटात वामन म्हणाला.

"माझा यावर मुळीच विश्वास नाही!" सुकीर्ति ठामपणे बोलला.

"तर मग आपणच संध्याकाळी ओढ्यावर चला माझ्या बरोबर. डोढ्यांनी माणूस पहा अन् कानांनी त्याची वाणी ऐका," वामनने मामांना विनवले.

त्या दिवशी संध्याकाळी सुकीर्ति ओढ्यावर पोचला. वामन एका झाडाखाली

बसून काही तरी गुणगुणत होता. एवढ्यात प्रल्हाद तिथे आला.

वामन उठून उभा राहिला आणि त्याने नम्रतापूर्वक प्रल्हादला नमस्कार केला, प्रल्हाद म्हणाला - "बस."

जरा गळा साफ करीत प्रल्हाद म्हणाला - "तुझ्याहुन मोठा माणूस निदान मला तरी कोणी दिसत नाही. तू महान् ज्ञानी आहेस. - तुझ्यासारखं ज्ञान मिळवायला एकाद्या महान् योग्याला सुद्धा सहज वहा वर्षे लागतील. तू आमच्या सारख्या सामान्य माणसात राहतोस म्हणून लोकांना तुझं मूल्य समजत नाही. तू ज्ञानी लोकांच्या सान्निध्यात असतास तर त्यांनी तुझी पूजा केली असती. वेदांताचं अध्ययन करणं एक गोष्ट आहे आणि तो समजून त्याप्रमाणे आचरण करणं ही अगदी वेगळी गोष्ट! तू वेदांत आत्मसात केला आहेस.

वेदांत तुझ्यात भिनला आहे."

"यात माझा बरोबर काही मोठेपणा नाही. आपले माझ्यावर प्रेम आहे. म्हणून आपण माझ्याबद्दल असे गौरवोद्गार काढीत आहात." वामन नम्रतापूर्वक म्हणाला.

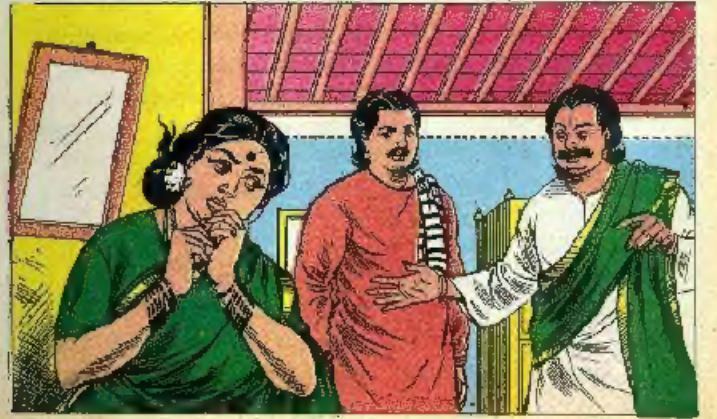
"मला सवड मिळाली तर तुझ्याशी वेदांतावर चर्चा करण्याची माझी फार इच्छा आहे. परमेश्वराची कृपा झाली तर लवकरच मला तशी संधी मिळेल!" असं म्हणत प्रल्हाद तेथून निघून गेला. झाडामागे लपून सुकीर्ति हे बोलणे सक्षपूर्वक ऐकत होता. आता पुढे येऊन तो म्हणाला - "तू तर फारच हुशार आहेस. आपली रूप प्रशंसा करून घेतलीस ह? याला कसं काय अडकवलेस तुझ्या जाळ्यात?"

"ही तर देवाण-वेवाण आहे. मी त्याची तारीफ करतो नि तो माझी!" वामनने प्रश्नाचे उत्तर दिले.

शट्टेच्या सुरात सुकीर्ति म्हणाला - "तुझी प्रशंसा केली म्हणून तो मोठा झाला काय? तुझी प्रशंसा केली यावरूनच हे स्पष्ट होतंय की तो मोठा नाही!"

यावर अमळ नाराज होत वामन म्हणाला - "माझी प्रशंसा केवळ प्रल्हादच करतो, पण त्याला गावातील सगळे लोक मानतात. त्याची प्रशंसा न करणारा माणूस गावात शोधून सापडावचा नाही! तुम्हाला शंका असेल तर गावातल्या कोणताही विचारा.

शाक्याच्या बोलण्यावर सुकीर्तीचा विश्वास बसेना. त्याने गावातल्या एकेकाला विचारायला सुध्दात केली. एका व्यापाऱ्याने प्रल्हादच्या अर्थशास्त्राच्या ज्ञानाची रूप तारीफ केली. तर एका पंडिताने त्याच्या पांडित्याची प्रशंसा केली. एका शिक्काराने त्याच्या

चित्रकलेतील निपुणतेबद्दल सांगितले, तर एका संगीतकाराने त्याच्या सुरेल संगीताची वाहवा केली. आता सुकीर्तीच्या लक्षात आले की प्रह्लाद एक असामान्य माणूस आहे आणि त्याला अनेक कलांची जाण आहे. पण आपल्या भाच्यात अशी काय विशेष गोष्ट आहे की ज्यावर प्रह्लादने खुश व्हावे हे काही सुकीर्तीच्या लक्षात येईना.

त्याने जेव्हा वामनच्या वडिलांच्या कारावर सर्व गोष्टी घातल्या तेव्हा ते हसूत म्हणाले - "तुमच्याही प्रशंसा करण्यात सोऱ्यांचा मोठेपणा असतो. वामनची प्रशंसा करून त्यांचा मोठेपणा जावला, पण त्यामुळे वामन पोढान मोठा झाला!"

वामनची आई आपल्या भावाला म्हणाली - "प्रह्लादला वामन मध्ये काही

विशेषता आढळली असेल. ती जाणण्याचा मी अनेकांकडून प्रयत्न केला, पण माझ्याकडे कुणी लक्षच द्यायला तयार नाही. तू प्रह्लादला वाळून विचार बरे."

सुकीर्तीला हे रहस्य जाणण्याची तीव्र इच्छा झाली. दुसऱ्याच दिवशी तो प्रह्लादला भेटला, त्याची प्रशंसा करीत त्याने आपला परिचय करून दिला.

प्रसन्न होऊन प्रह्लाद म्हणाला - "मी आपल्याला काय मदत करू बरे? मला जेवेल तेवढे आपणासाठी मी अवश्य करीन."

सुकीर्तीने लगेच वामनबाबत प्रश्न केला - "त्याच्यात आपल्याला काय विशेषता आढळली?"

आश्चर्य प्रकट करीत प्रह्लादने सांगितले - "मला तर वामनची काहीच माहिती नाही, प्रशंसा करण्याची मला सवय आहे."

"प्रशंसा करण्याची तुम्हाला सवय आहे काय? योग्यता नसताना कुणाची प्रशंसा करणे चुकीचे नाही का? तुमच्या सारख्या मोठ्या माणसाला हे शोभत का?" अविश्वस्त येऊन सुकीर्तीने विचारले.

हसत प्रह्लाद म्हणाला - "कुणाची प्रशंसा करण्यात काय बरे चूक आहे?"

"एकाचा आळशाला ज्ञानी म्हटल्यामुळे तो भिद्यङ्गार नाही का?" सुकीर्तीने विचारले.

"नाही, मी ज्याची प्रशंसा करतो तो खरोखरीच ज्ञानी असेल तर नम्रतापूर्वक नम्रित होईल. तो ज्ञानी नसेल तर माझ्या प्रशंसेला पात्र होण्याचा प्रयत्न करील!"

प्रह्लाद म्हणाला,

"महाराज, तरी पण प्रशंसा करताना आपण आपली बुद्धि गहाण टाकणं बरे नव्हे. नाहीतर माझ्या भाच्यासारखा माणूस सुकीर्तीच्या मार्वाला लागेल, ज्ञानी नसताना तो स्वतःला ज्ञानी समजू लागेल व आपल्या पायावर कुऱ्हाड मारून घेईल." सुकीर्तीने सल्ला दिला.

यावर प्रह्लाद म्हणाला - "जो बरा ज्ञानी असतो, तो स्वतःच आपल्याला जाणून घेतो. आपण ज्ञानी असल्याचे दुसऱ्यांकडून जाणून घेणे हा शुद्ध मूर्खपणा होय. माझ्या बोलण्याने मी कोणाला ज्ञानी बनवीत नाही, आणि कोणाचा मूर्खपणा नष्ट करू शकत नाही!"

"तरी पण कोणाची प्रशंसा करण्यापूर्वी तो त्या प्रशंसेला पात्र आहे किंवा नाही याचा विचार केला पाहिजे." सुकीर्तीने जोरदार शब्दात म्हणाला.

"तुमच्यांच्या बद्दल काही जाणण्यात मी आपल्या वेळेचा दुर्लभ उपयोग कशासाठी करू? त्याच वेळात मी काही नव्या

विषयांचं अध्ययन करू शकतो. जाळरी लोकांसाठी मी आपला वेळ कशासाठी घालू? अशी आळशी माणसं भेटली तर मी थोडी-फार त्यांची प्रशंसा करतो आणि आपल्या सागाने पुढे चालू लागतो." प्रह्लादने आपली विचार-प्रणाली स्पष्ट करून सांगितली.

सुकीर्तीच्या सर्व शंका दूर झाल्या.

थरी येऊन भाच्याला घडलेलं सर्व काही सांगितलं आणि म्हणाला - "प्रह्लादकडून मला बरंच काही शिकायला मिळालं. इथून पुढे मी तुझी प्रशंसा करीत राहीन. दुसरे काही एक बोलणार नाही. सर म्हणजे तुझ्यासारखा महाज्ञानी जगत विरळाच!" इतकं बोलून मामा आपल्या गावी परत गेला.

आता वामनच्या चांगलं लक्षात आलं की आपण किती पाण्यात आहोत. त्याला आपलीच लाज वाटू लागली. हळू हळू त्याच्यात बदल घडून येऊ लागला. प्रह्लादने आपली प्रशंसा करावी यासाठी त्याने नंतर कधी ही प्रयत्न केला नाही.

खोटेरडा

लिंपा नावाच्या गावात शंकर नावाचा एक तरुण राहत असे. खोटे बोलायचे अन् इतरांना त्यावर विश्वास ठेवायला त्याचायचा - अशी त्याची सवय होती. तसे तर सर्वजण त्याला 'खोटेरडा' म्हणायचे, पण त्याच वेळी, तो मोठा हुशार असल्याबद्दी मनामन मान्य करत, बराच जरी ते त्याला शिन्वा वेत, तरी त्याच्या अकलेची तारीफ करत.

एकादा शंकर एका गलीतून जात असताना पुढच्या एका गानच्या ईमारते त्याला म्हणजे, "मी जरी तुमच्या शाकबा तसलो तरी तुझ्याबद्दल बरेच काही ऐकून आहे. तू खूप खोटं बोलतोस, अन् तरीही लोक त्यावर विश्वास ठेवतात, असंही ऐकलंय मी. आता माझ्याशीही काहीतरी खोटं बोलून माझा त्यावर विश्वास बसेल, असं करून दाखव पाहू."

शंकरने ईश्वरकडे एकदा आपावमस्तक पाहून घेतले अन् तो म्हणाला, "खोटं बोलून त्यावर विश्वास ठेवायला त्याचायची कात सोडून द्या हो! मला तर तुमच्याशी काही बोलायलाही वेळ नाहीय, तिकडे गावच्या तलावाचा बांध फुटलाय, सगळे पाणी शेतात वाहून जातलंय, तेव्हा काता हवे तेव्हा माझे पकडून जरी वेचून जाऊ शकतील पहा." असे म्हणत तो स्वतः तलावाकडे धावत सुटला.

'इतक्या सहजपणे माझे मिळत असतील, तर पकडून घरी त्याच्या काप हरकत आहे?' असा विचार करून ईश्वरही तिकडेच पळत सुटला. तिथे पोचल्यावर त्याला असे विसले की, तलाव तर काळेकाळ भरलेला आहे! आता त्याला कळून चुकले की शंकरने आपल्याला खोटे सांगितले अन् त्यावर विश्वास ठेवायलाही भाग पाडले! मनातल्या मनात त्याने शंकरचे कौतुकच केले!

११

(द्विष युद्ध संपल्यावर रूपधर त्याकाला पोचण्यासाठी भुवानीळ साह्या होता. त्याला फार संकट येतायची लागली, या प्रसंगात त्याचे सर्व साथीदारही मारले गेले. शेवटी तो एकटाच स्वदेशी पोचू शकला, पण अजून त्याचे काळ संपले नाहीत, त्याची पुढे देवी बुद्धिमती हिने त्याला त्याच्याच हितासाठी युद्ध बनवले अन् त्याचे रूप बदलून टाकले. खर जलघील शंभवांमधे-)

द्विष युद्ध संपले, अन् त्यातून जगले राजा बनावे, प्रत्येकाच्या मनात हाच एक वाचलेले वीर हळूहळू आशापल्या गावांकडे आशय होता. परत आले, परन्तु बराच काळ लोटला तरी धीरमती आताच कुठे तारुण्यात पदार्पण करत होता. तो लहान बालक असतानाच रूपधर व त्याचे साथीदार परत न रूपधर युद्धावर गेलेला होता, त्यामुळे त्याला आल्यामुळे अशी श्रफवा पसरली की रूपधर बापला पिता आठवत नव्हता, परन्तु त्याला मृत्यू पावला आहे. आणि इयाकाच्या भेटायला मात्र तो फार शुत्सुक होता, अन् आसपासचे एकरी जार राजपुत्र रूपधरच्या त्याच्या परतण्याची मोठ्या आशेने वाट घरी येऊन राहिले. या सवचीच अशी इच्छा पहात होता, रूपधरची काहीच खबर होती की काहीही करून रूपधरची पत्नी मिळत नाही असे फाहून त्याला फार पध्दुची हिच्याशी विवाह करून आपण

ग्रौक पौराणिक कथा

काळजी वाढू लागली. त्यांना तर असेही वाटले की, 'आपला पितर मरून गेल्याची फकी वार्ता काळजी तरी बेहतर! आपली आई पुन्हा कोणाशी लग्न करून मोकळी तरी होऊ शकेल!' आपल्या घरात तळ देऊन राहिलेले अन् आपल्याच इस्टेटीवर मजा मारणारे हे लोक एकदाचे आपापल्या ठिकाणी परत आतील आणि आपली पिळवणूक थांबेल.

इतर सर्व राजपुत्र धीरमतीला असमर्थ समजून त्यांच्याच घरात राण देऊन राहिले व रूपधरचे पशुधन एकएक करून मारून टाकून खात राहिले. बाहू पिजून ते सर्व रूप धुमाकूळ घालत, नशेत खोरडत की - पशुमुखी माझीच बायको आहे. घातून आपली कशी सुटका करून घ्यावी; या सान्यांना घरातून कोसे हाकलून काढावे, हे धीरमतीला समजेनासे झाले.

'आपला पती नकी जिवन्त परत येणार' यावर पदामुखीचा दृढविश्वास होता. एका ज्योतिष्याला घातून, 'आपला नवरा जिवन्त असून तो नकी परत येणार' असे ज्योतिषही तिने माहीत करून घेतले होते. त्यामुळे दुसऱ्या लग्नाला ती स्पष्टपणे नकार देत राहिली. पण तिच्याशी लग्न करायला श्रुत्सुक असणारे राजकुमार माथ 'तुझा नवरा नकीच मेलाय, आता माझ्याशी लग्न कर' असा तिच्यावर दबाव आणत राहिले. त्यांच्या त्रासातून वाचण्यासाठी तिने एक अपाय योजना, ती त्यांना म्हणाली, 'माझ्या सासऱ्याचं प्रेत ज्ञाकऱ्यासाठी मी एक वस्त्र विणत आहे. ते पुरं झालं, की लगेच मी लग्न करीन.' राजपुत्रांनी याला सममती दर्शवली आणि ते वस्त्र पुरं होण्याची वाट पहात राहिले.

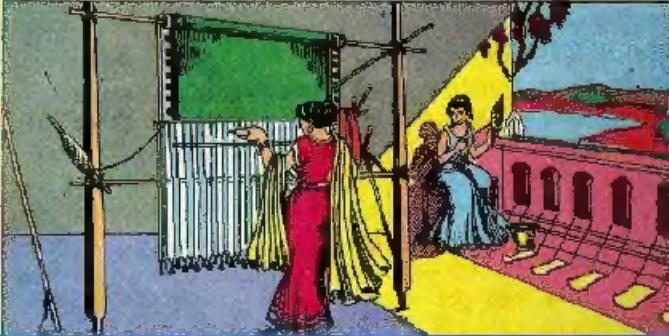
तेव्हापासून पदामुखी दिवसभर

विणकाम करून रात्री ते अुनवून टाकी. तीन वर्षे असेच चालत राहिले, शेवटी एकेदा रात्रपुर्वाना 'आपण ठकवले जात आहोत' हे लक्षात आले व पुन्हा दबाव वाढू लागला. ते व्यंगबाणांनी तिला सतावू लागले.

स्वतःच्या डोळ्यांसमोर चालणारा हा अत्याचार धीरमतीला सहन होईना. रूप विचार करून त्याने एक निश्चय केला अन् पैयासला जाऊन नवघोसला व स्पार्टाला जाऊन प्रतापला भेटून आपल्या पित्याची खबर विचारायचे ठरवले. युद्धक्षेत्रावरून सर्वात अगोदर प्रतापच परत आला होता. तेव्हा त्याला रूपधरबद्दल नकीच घोडोफार माहिती असेल, असे त्याला वाटले.

धीरमतीने विचार केला, 'आपल्या पित्याच्या मृत्यूच्या वार्तेला पाठिंबा मिळाला तर त्याचे सारे अत्य संस्कार करून आपणच

आईचा विवाह करून द्यावा. पण आता या दुष्ट लोकांचे अत्याचार सहन करायचे नाहीत. माझ्या बयाचे किती कितीतरी तरुण चांगले बलवान अन् पराक्रमी आहेत, मीच एकदा काय तो असा दुबळ्यासारखा गप्प बसलो आहे. माझा पिता जिवन्त असल्याचं कुठलं तर मात्र परत येऊन या सर्वांचा संहार करीन; मग त्याला माझा जीव गेला तरी बेहतर!' हा विचार पक्का झाल्यावर त्या दिवशी तो सर्व राजकुमारांना म्हणाला, 'तुम्ही सर्वजण माझ्या आईशी विवाह करायला गुत्सुक आहात, ठीक आहे. पण तुमचं वागणं मात्र मला मुळीच पसंत नाहीय. झुजा तुम्हा सर्वांना झाडाखाली एकत्र आणून खुहमखुला सांगणार आहे की, आता तुम्ही सर्वजण माझ्या घरातून चालते व्हा. आपापल्या घरी जाऊन काय ती चैत करा, पण आता माझ्या घरात मी हा प्रकार

चावू देणार नाही, तरीही तुम्ही असेच वागत राहिलात तर तुम्हा सर्वांना मी यमसदनास पाठवीन!”

धीरमतीच हे ज्ञापनक धैर्य प्राप्त सर्व राजकुमार आश्चर्यात पडले.

बुसऱ्याच चित्रांनी धीरमतीने बवंडीनाल्याला बोलावून सर्व नागरिकांना चबूतऱ्याजवळ येण्याबद्दल बवंडी पिटावला सांगितले. एका हातात बरली अन् बरोबर दोन कुचे घेऊन तो स्वतः शूर वीरामारळा जालत तेथे हजर झाला. त्याची दमदार चाल खरोखरच एका राजपुत्राला साजेशी होती. त्याच्या डोळ्यात आत्मविश्वासाचे तेज व चेहऱ्यावर निग्रह दिसत होता, तेथे जमलेल्यांपैकी वडीलधाऱ्या माणसांनी त्याला चबूतऱ्या-वरील स्थानावर बसवले. येथेच पूर्वी त्याचा पिता रूपधरही जमत

असे. हे अयस्थान होते. सर्वजण बसल्यावर वृद्ध ऐणस बोवू लागला. त्याच्या मुलांपैकी एक रूपधरचा साथीदार होता. फाललोचनच्या हातून मारल्या गेलेल्या शीक बीरांपैकी तोही एक होता. दुसरा भुलगा पद्ममुखीशी विवाह करायला इच्छुक राजकुमारांपैकी एक होता. वृद्ध सर्वांना अुरेशून म्हणाला “मुलांनो, ही बैठक बोलावून धीरमतीनं चांगलंच केव. कारण रूपधर गेल्यानंतर इभाकामध्ये कधी बैठकच झाली नाही. त्यामुळे नागरिक कधी एकत्र आले नाहीत. आपण सर्व इथे का जमलो आहोत, हे जाणायची माहीत इच्छा आहे.”

वृद्धाच्या या कौतुक्यामुळे धीरमती खुसाहित झाला. खुटून शुभा राहून तो म्हणाला, “आजोबा, या सभेचा प्रबंधक मीच आहे. केवळ आपला हास कळवण्यासाठी तुम्हा सर्वांना मी इथे बोलवलंय. माझ्या घराला सध्या बोन संकटांनी ग्रस्तलंय. माझा सुप्रसिद्ध पिता मला पारखा झालाय. एके काळी तो तुमचा राजा होता. त्यांच्या परत न येण्यामुळेच मी मोठ्या अडचणीत सापडलोय. त्यांच्या अनुपस्थितीचा फायदा घेऊन कित्येक राजकुमार आईशी विवाह करण्यासाठी आमच्या घरात तळ देऊन कसे आहेत. आमचं घर पोखरत आहेत ते! लवकरच माझा सर्वनाश होणार असं वाटू लागलंय मला. इथे अुपस्थित असण्यासाठी काही तयारीकित राजकुमारांचे पिताही आहेत.

माझ्या आजोबाकडे जाऊन त्यांच्या मुलीला मागणी घालायचं धैर्य त्यांच्यात मुळीच नाहीय. त्यामुळेच आमच्या घरात राहून आमचेच पशु ते मारून खात असतात अन् दारू पिऊन भुसाकूळ घालत असतात. मनाला येईल तसं करत असतात ते. माझा पिता तसल्यामुळे आमचं घर आमचं राहिलेच नाहीय. माझ्या वडनांनी असा कोणता वेशाबोह केलाय, की ज्यामुळे आम्हाला अशी शिक्षा भोगावी लागत आहे, सांगा! भुलट त्यांनी देशासाठी द्रोजन युद्धात भाग घेऊन खूप पराक्रम गाजवलाय. ते खरोखरच युद्धात मारले गेले असतील, तरी त्यांच्याबद्दल सर्वांना अभिमान वाटायला हवा. पण जे काही घडत आहे. ते ऐकून आपणा सर्वांनाही शरम वाटत असेल असं वाटतंय मला.”

दुर्बुद्धी नावाचा एक माणूस ताबडतोब उठून म्हणाला, “धीरमती, तुझ्या आरोपांमध्ये काहीही तथ्य नाही. चूक तर तुझ्या आईचीच आहे. आमच्यावर आरोप करून काय अपयोज? गेली तीन वर्ष ती सर्वांना फसवत आली आहे. तिनं आमच्या प्रत्येकाच्या मनात अशा अुत्पन्न केला. ती म्हणायची की, कापड विणून झाल की लग्न करीन. आम्हा सर्वांनाच तिनं या भ्रमात ठेवलं. चौथं वर्ष झुजाडलं तरी तिचं विणकाम स्पलंच नाही, संपेलच कसं मुळी ते? कारण दिवसा विणलेलं, रात्री ती अुसवून टाकायची. तिच्याशी विवाह करायला इच्छुकांच्या बतीनं मी बोलतो

आहे. ऐक, तिला तू आपल्या घरातून बाहेर पाठव अन् तिला आवडणाराशी लग्न करायला सांग. तसं फलं नाही, अन् पुन्हा ती तशीच सर्वांना फसवत राहिली, तर आम्ही मुळीच ते घर सोडून जाणार नाही. ही गोष्ट म्हणजे अगदी दगडावरची रेघ समज.”

“आपल्या आईला घरातून काढणं मला केवळ अशक्य आहे. शिवाय आपल्या पित्याकडून तिनं हुंडा म्हणून जे आणलं, ते परत करायच्या परिस्थितीत नाहीये ती.” धीरमती म्हणाला.

भागली एक वृद्ध शुभा राहून म्हणाला, “रूपधर पुढाला निघण्यापूर्वी मी भविष्य वर्तवलं होतं की, अनेक संकटं झेलत वीस वर्षांनी तो परत येईल, मी जे सांगितलं, ते सर्व खरं होत राहिलंय. तेंव्हा तो नक्कीच

परत येणार आहे. त्याच्या घरात जे जे ठिप्या देभून राहिले आहेत त्यांचं नष्टचर्य ओढवलेच असं समजा."

"श्री! ज्योतिष आपल्या मुलांना ऐकव. आम्हाला पंचमुखी हवीच. तुझ्या धर्मग्रंथांना शोक नाही घालत आम्ही: रूपधर परत आला, तरी आम्हाला घराबाहेर काढायचं घाडस करू शकणार नाही तो." आणखी एकजण बहबडत राहिला.

शेवटी धीरमती म्हणाला, "मला सांगायचं ते मी सांगितल्यां. कृपा करून मला एक नाव अन् बीस नावांय मिळवून दिलेत, तर मी रगटां अन् पैयासला जावून आपल्या पिण्याची बातमी काढून आणतो, ते जिवंत असल्याचं कळलं. तर आणखी एक वर्षभर मी हे हाल सहन करीन, त्यांच्या मृत्यूची क्षण मिळाली, तर त्यांची अन्त्यक्रिया करून आईचं लग्न मी स्वतःच

लावून देईन. माझ्या आ बोलण्यावर सर्वांनी कृपा करून विश्वास ठेवावा."

आपण संपवल्यावर घरी न जाता धीरमती तडक समुद्रकिनार्यावर जावून बसला, तिथे त्याला सहन बेटला. तो रूपधरचा खास मित्र होता. धीरमतीला पाहून तो म्हणाला, "बेट, तुला पाहून मला फार आनंद झालाय. पित्यादोख पुत्र असल्याचं तू सिद्ध करून दाखवलेस. इश्याकात खूप ताबा आहेत. तुझ्यासाठी सयांत वृत्तुष्ट नौकेची सोय मी करून देईन, तू घरी जावून इतर आवश्यक सामान जुळवून घेऊन ये."

धीरमती तानडतीच घरी गेला, त्याला पाहताच सर्व राजकुमार त्याची टिंगल करू लागले, ते म्हणू लागले, "बाप रे! हा तर आमचंच रक्त प्यायला बुडला की! आपण इतके दिवस याला नालायक समजत होतो.

पण हा तर लुपा रस्तुम निघाला!"

दुसरा एकजण म्हणाला, "तो पैयास अन् रगटांला का बिघालाय माहीत आहे? तिथून सैन्य आणायला...!"

तिसरा म्हणाला, "एक दिवस हा आपल्या पेयात विष मिसळून मारेल आपल्याला!"

चौथा हेडळणी करू लागला, "जरे हा तर आता आपल्या बापासारखाच समुद्रात बुडून जाईल, अन् मग याची इस्टेट वाटून प्यापला किती त्रास होईल आपल्याला!"

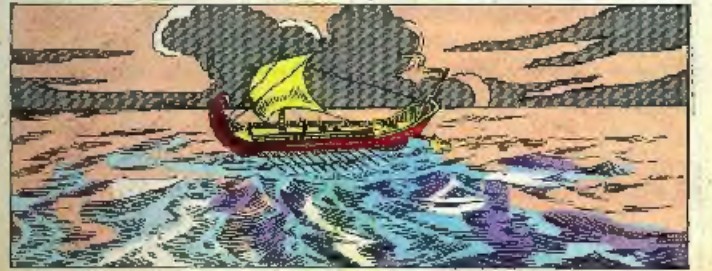
त्यांच्या या टीकेची काहीही पर्वा न करता धीरमतीने आपल्या म्हातान्या दासीला प्रवासाची तयारी करून घायना सांगितले.

"जाओ नको बाळा तू! तुही समुद्र प्रवासाला गेलास तर तुझ्या आईचं काय होईल? हा अघोरी विचार तुझ्या मनात आलाच कसा?" म्हातारी दासी रडत म्हणाली. तिला शान्त करत तो म्हणाला, "आज आजी, हा तर देवाचा निर्णय आहे. आता अबू नको मत्त! रात्री आई झोपली,

की नियम मी. ती स्वतः काही विचारी-पर्यंत माझ्या प्रवासाबद्दल तिला काहीही न सांगायची शपथ घे पाहू. अन् आता सांभानाची अन् भोजनाची व्यवस्था करायला लाग कशी!"

या अवधीत गल्ली गल्लीत फिरून सहनने निपुण नावाडी निवडून समुद्रकिनारी पाठवले. एक भुत्तम नौकाही मिळाली. इतक्यात रात्र झाली. इकडे रूपधरच्या घरातील सर्वांनी भरपूर खानेपिणे झुकले अन् सर्वजण झोपूनही गेले. इतक्यात सहनने येवून, "प्रवासाची सर्व जप्यस तयारी वाट पहात आहोत," असे सांगितले. अन् तो स्वतः धीरमती बाहेर येण्याची वाट पहात तेथे थांबला.

नंतर दोघे मिळून समुद्रकिनार्यावर पोचले. नावाड्यांनी रूपधरच्या घंरून आलेले सामान नौकेत नोट रचले. धीरमती नौकेत बसला, नाविकांनी मुकाणू संभाळले, नांगर बुचलला अन् नाव पुढे सरकली. हवा अनुकूल होती. नाव पैयासकडे निघाली.

‘चान्दीबाच्या’ बातम्या

सर्वात लहान

आपल्या लोकसभेच्या निवडणुका नुकत्याच संपल्या. त्याचबरोबर विधानसभेच्या निवडणुकाही झाल्या. काही वर्षे राजपति शासन चालू असलेल्या जम्मू-काश्मीर मध्येही निवडणुका झाल्या. आपल्या देशातील सर्वात लहान मतदान-केंद्रही इथेच आहे. लडाख जिल्ह्यातील हताफाता येथे फक्त नऊ मतदात्यांसाठी एका मतदान-केंद्राची व्यवस्था केली गेली. हे गाव समुद्रसपाटीपासून ५,००० फूट उंचीवर

आहे.

जरात सर्वात जास्त लोकसंख्या असलेल्या चीनच्या तिबेटमध्येही एका गावान फक्त तीनच माणसे रहातात. तिबेटची राजधानी ल्हासा पासून १५० कि.मी. पुढे अजिब विरोला येथेच गाव आहे. तेथे ७२ वर्षांचा बुद्ध बाप व त्याच्या दोन मुली रहातात. बाताबर्मल गावजमूख महातारा बाप होता, पण आता ती जागा त्याच्या मोठ्या मुलीने घेतली आहे.

सर्वात अंध

मलेशियातील कौलालंपुरमध्ये जगातील सर्वात अंध इमारतीचे काम पुरे होत आहे. ‘पेट्रोलस टॉवर’ बनता बनता ये.व्ही. जेटोलासह इमारतीची उंची ४४५ मीटर होईल. जमेरिकेतील शिकागो नगरातील ‘सेयर्स टॉवर’ ची उंची ४२५ मीटर आहे.

सर्वात मोठे

चीनचे आणखी एक वैशिष्ट्य आहे. अशियातील सर्वात मोठे रेल्वे-स्टेशन बीजिंगमध्ये आहे. येथे एकाच वेळी ६० ते ९० गाड्यांचे आवागमन चालू असते. असे म्हणतात की दररोज ६,००,००० प्रवासी या स्टेशनचा सुपयोग करत असतात. जानेवारीच्या तिसऱ्या आठवड्यात या स्टेशनच्या बुद्धाटन समारंभाचे अध्यक्षत्व चीनचे प्रधानमंत्री जो येथ्यांनी भूषवले होते. चीनचे नेता मानले तुम यांचे धातुचे बोटे बिज असलेल्या मानले तुम नावाच्या गाडीला अध्यक्षानी हिरेचा जॅंजा दाखवून स्टेशनचे बुद्धाटन केले. २०,००० मजुरांच्या मदतीने हे स्टेशन बांधायला एकूण तीन वर्षे लागली.

अशियातीलच आणखी एक देह पायलट याची राजधानी बंकांकमध्ये जगातील सर्वात मोठे रेस्टॉरंट आहे. हे रेस्टॉरंट ३.३४ एकर एवढ्या अग्निनीचर निवारनेने असून त्याचे नाम आहे ‘रायल डूनास’ या रेस्टॉरंटमध्ये एकूण ९,२०० माणसे काम करतात. त्यातील १९४० लोक रमजने तेथील खी-पुरुष वेटर्स. हे सर्व रोलर स्केट्स वर फिरत नसतात. ३२५ अन्न स्वयंपाकी स्वयंशकाचे काम पाहतात. एकाच वेळी ५,००० माणसे येथे बसून खाऊ शकतात. पहावे तेव्हा रेस्टॉरंटमध्ये गर्दीच गर्दी असते. दरतासाला येथे ३,००० पदार्थ बनवले जात असतात. आपल्याला वाटेल की जेवणाचे बालन खूप मोठे असेल, पण तसे नसून किनिगळ्या वातनात मिळून हो सोय केलेली आहे.

रक्षणकर्ता राक्षस

दुर्जनित्याची विक्रमादित्य पुन्हा आढावा देताना, शव कुतूहल पुढे निघाव्यावर त्यातील वेताळ म्हणाला, “राजा तुम्ही सततशाजी अन् निश्चय पाहून असे वाटतंय की, माणसे ह्येथ पूर्ण करण्यासाठी जरूर तर तु आयुष्यभरही या स्मशानातच राहतील. जीवनाच्या काही कठोर सन्याशी अजून तुम्ही ओळख आलेली नसावीसं दिसतंय. हां, कदाचित असही असेल की, सर्व काही माहीत असून त्या सगळ्याला तोंड दाखव्या तयारीनं तू कैबर कसलेनी असावीस. मग मात्र तुझ्या साहसाला दाद द्यायला हवी, पण आणखी एका विषयाचा परिचय करून देणं तुला अत्यावश्यक आहे. काही माणसं पराकोटीची स्वार्थी असतात. आपला काही फायदा होणार नसला तरी, केवळ दुसऱ्याचं नुकसान करायला ते टपलेले असतात. त्यांची बुद्धीच बळ असते. विचारपद्धती कुटील अन् कारस्थानपूर्ण असते. असल्याच एकाद्या माणसाच्या ताबडीत सापडून तू

कथा

चुपचाप हे कष्ट श्रुपसत असावास अशी मला शंका वाटतेय. माझी शंका बरोबर असेल तर, मी तुला असं सुचवतो की, तू हा हट्ट सोडून दे. जापल्या राज्यात जाऊन सुखानं कालक्रमण कर. यातच तू संतुष्ट आहे. वेंकटेश नावाच्या एका दुष्टाची गोष्ट ऐक माझ्या सोडून. त्याला बिन कष्टानं भरपूर संपत्ती मिळाली होती पण अचानक तो फाण्यानं त्याच्याकडे सल्ला भागायला येणाऱ्यांना भयंकर अडचणीत टाकल तुला सावध करण्यासाठीच मी हे गोष्ट सांगतो आहे. गोष्ट ऐकताना तुम्ही यावं करमणूकही होईल अन् बातण्याचे कष्ट विसरायला होतील. गोष्ट नीट लक्षपूर्वक ऐक." आणि वेताळ सांगू लागला.

एका गावात वेंकटेश नावाचा एक तरुण रहात असे, त्याचे आईबाप त्याच्या अगदी

लहानपणीच अपघाताने नदोत झडून गेले. स्वतःचे इतरे कोणी जवळचे नातवाईकही नव्हते विचारल्याला पा लहान लेकराला वग आसपासच्या लोकांनीच वाढवले. कोणी त्याच्यासाठी कपडे शिबी, कोणी दूध पाजी, तर कोणी काही सायला घालो. गावपाटलांनी त्याला गावच्या शाळेत घातले व तिथे चिंतके शिकणे शक्य होते, व तिनके शिकवते. त्याच्यासाठी लागणारी वट्टा पुस्तके व इतर साहित्य ते स्वतःच त्याला खरेदी करून देत. पण गावची शाळा सातव्या इयत्तेपर्यंतच होती. पुढे इतत खर्च सोसून त्याला इतरांचे शिकवायची व्यवस्था कोण करणार? तो स्वतः समजूनदार होता. परिस्थितीची जाणीव असल्यामुळे बारा तेराव्या वयापासूनच कुठेकुठे कामं करून तो आपलं पोट भरू लागला. फुरसत मिळाली की गावच्या पंडितांच्या भाष्याला जाऊन त्यांच्याकडून थोड फार ज्ञान मिळवी. त्याची ज्ञानलासला पाहून हे पंडित नोकरी त्यांना आवडीने व्यवहारज्ञान शिकवत त्याच्या शंकांची उत्तरे देत. घामुळे तो जोतण्यात हजरजबाबी व चतुर झाला.

त्याच गावात सौदामिनी नावाची एक तरुणी होती. एके दिवशी तिला मोठं निविध स्वप्न पडलं. स्वप्नात तिला एक वैरागी दिसला. तो म्हणाला, "बोध माणसारी विवाह केलास, तर जायुष्य सुखात जाईल तुझं."

सौदामिनीनं विचारलं, "तो माणूस

गोम्य आहे हे कसं ओळखायचं?" वैरागी बुत्तरला, "ज्या माणसाला तू - 'आकाशात किती तारे आहेत' असं विचारूनसुद्धा त्याच्याकडून 'विवाह नंतर मोज-का की' असं उत्तर येईल, तोच सगळंसं योग्य पती होय शकत."

जागी झाल्यावर 'आपल्याला असं स्वप्न कसं काय पडलं?' याच सौदामिनीला मोठं आश्चर्य वाटलं. पण ही गोष्ट ती घेरात कुणाकडही बोलली नाही

त्या दिवशी दुधाची सौदामिनी आपल्या मैत्रिणांबरोबर आमराईत गेली, तिथे लपडाय खेळताखेळता ती एका झाडाभागे लपायला गेली अन् चुकून तिथून जाणाऱ्या एका सापाच्या शोपटीवर तिने पाय ठेवला.

साप ताबडतोब फक्त गुभारून तिला डसणार, इतक्यात कोणी तरी झत पकडून तिला वाजूला धेकले व सापही जावरून सळसळत येणानं तिथून निवून गेला.

बळूच पाहिल्यावर सौदामिनीला असे दिसले की आपला हात पकडून आपला जीव वाचवणारा क्षणिक वेंकटेशच आहे. तिचा हात पकडून बाजूला खेचल्यावर तिच्या सौंदर्याचं मुख झालंता वेंकटेश टक् जावून तिच्या तोंडाकडेच पहात होता

तशी तर वेंकटेशला सौदामिनी ओळखत होतीच; पण इतक्या जवळून तिने त्याला कधीच पाहिला नव्हता तिला तर असा दास झाला की वेघांतर करून देशात घमण करणारा हा कुणी राजकुमारच असावा

'माझा जीव वाचवल्याबद्दल

धन्यवाद'" ती हळूच पुढेपुढी.

'हीय, केवळ तुझा जीव वाचवण्यासाठीच मी स्पर्श केला तुला. पण जशी मसुर जमिनीची की कधीच अतृप्तवली नव्हती, तसे, खरं तर मीच जाभारी आहे तुझा'" वेंकटेश सज्जनं म्हणाला.

सौदामिनीच्या मनस्त अचानक विचार चमकला, "हा वेंकटेशच तर माझ्यासाठी योग्य पती नव्हे?" तिने तानडतान त्याला विचारलं, "बूपच हुशार वाटतोस की! मग आकाशात चिन्ती नक्षत्र आहेत, हे सांगू शकतास?"

"हं, सांगू शकतो पण माझा अनुमान तू नाराज होशील अशी भीती वाटतेय मला" वेंकटेश बोलला

"नाही, नाही मुळीच नाराज नाही होणार सांग बरं"

सौदामिनीनं वाचदा

कला.

“पुष्कळ वर्ष खर्चून मोठ्या कष्टांत मी नक्षत्र मांजून काढलीच, पण शेवटी मोत्रणी पुरी झाल्यावर मनांत शंका झाली की, बहुधा एक दोन तारे मोबलेच नाहीत मी! पण पुन्हा एकदा तेच काम करण्याइतकी शक्ती नाही माझ्यात. शेव्हा आशा असा किषाण आहे की माझ्याप्रमाणेच तत्त्व मांजू इच्छिणाऱ्या मुलीशी लग्न करानं, दोघांनी मिळून मांजली तर नक्षत्र मोत्रायच हें काम यशस्वी होवू शकेल.” वेंकटेश म्हणाला

त्याचं हें अक्षर ऐकताच सौदामिनीनं ‘हाच आपला योग्य पती असल्याचा’ निर्णय घेतला आपल्याच विचाराची जबाबदारी ती तिथून एकदम पळून गेली

घरी पोचल्यावर शशिकान्त नावाचा एक दूतक आपल्या आई बाबाशी बोलत

असलेला हिला विसला. ‘सौदामिनीवर आपलं फार प्रेम असून, तिच्याशी विवाह करायची इच्छा असल्याबद्दल’ तो बोलत होता

हा विवाह घडला तर तिच्या आईबाबांना हजार मोहरा द्यायला तयार असल्याचंही तो सांगत होता, त्याच्या या प्रस्तावाला आपली संतोषपूर्वक समती असल्याचं आईबाबाही सांगत होते. दोघ्या वेळानं शशिकान्त निघून मेळ्यावर सौदामिनीनं आपल्या आईला आपलं स्वप्न व आसुराईत घडलेल्या घटनेबद्दल सांगितलं. तिने स्पष्ट सांगून टाकलं की, ‘मी लग्न केलं, तर वेंकटेशाचीच कठीन’ आईनं ही गोष्ट पतीला सांगितली

सौदामिनीचे बाबा ते ऐकून राजाने यंत्रयंत्र म्हणाले, ‘स्वप्न मुळीच खरी नसतात काही अर्थ नसतो त्यात. वेंकटेश सुंदर, घट्टाकट्टा आहे, म्हणून आपली सौदामिनी खूश झाली त्याच्यावर, पण ज्याच्याजवळ कुठकी कवडीसुद्धा नाही. अशा मणसाशी निच लग्न करत कल्प देवू? काहीही होवो, मी तिचं लग्न शशिकान्ताशीच नावून देणार.’

आपले बाबा किती लह्मी आहेत, हे सौदामिनी नंगलं ओळखून होती. म्हणून ती त्यांना म्हणाली, “मला एक संधी द्या बाबा! माझं स्वप्न खोष्टं नसल्याचं सिद्ध करून देईन मी. एक वर्षभर लग्न पुढे ढकला माझं. तेवढ्या अवधीत वेंकटेशने शशिकान्तापेक्षाही जास्त धन कमवून, दाखवलं

तर माझं लग्न त्याच्याशी नावून द्या.”

यावर सौदामिनीचे बाबा जोरात हसून म्हणाले, “हो वेंकटेश काय एका वर्षात लाख मोहरा मिळवू शकेल? शशिकान्त नक्षपती असल्याचं तुला माहीत नसेल कदाचित. म्हणूनच असलं काहीतरी बळबळत आहेस तू.”

“तों माझ्यामाती खरोखरच योग्य असेल, तर नक्कीच कमवू शकेल. माझं स्वप्न खरंच ठरेल” सौदामिनी विश्वासपूर्ण स्वराने म्हणाली.

बाबांनी अट मान्य केली अन् सौदामिनीनं वेंकटेशला निरोप पाठवला.

आता वेंकटेशनंही सौदामिनीशीच लग्न करायचं पक्कं ठरवलं, अन् धन कमवायचा निश्चय करून तो शहरात निघून गेला तिथं त्यानं हुराहुरेची कामं केली. काही तांन्ने निघून गेले, पण तो एक हजार मोहराही जमवू शकला नाही. लाल मोहरा मिळवण आता त्याला असाध्य नाटू लागलं, अन् तो निराश झाला.

अशातच एक दिवस त्यानं एका बैराग्याला बैजाच्या हल्ल्यातून वाचवतं त्यानं तसं केलं नसतं, तर बैरागी नक्की मेलाच असता खूप खूश होऊन बैराग्यानं वेंकटेशची चौकशी केली. मग तो म्हणाला, “बरे बंटा. इतक्या थोड्या काळात इतकी मोठी रक्कम मिळवण्याचा एकच मार्ग आहे, पण तो मोठा घोव्याचा आहे. करशील घाडब?”

वेंकटेश म्हणाला, “आता या प्रयत्नात

घाव गेला तरी चालेल, पण मी मागे सरणार नाही ”

बैराग्यानं सांगितलं की शहरापासून कोसभर अंतरावर एक जंगल आहे, तिथल्या वांगरात एक गुहा आहे. या गुहेत करोडो मोहरा असून, त्यां घनाचं एक राक्षस रक्षण करत असतो त्याच्या तावडीतून वाचून घन मिळवणं कठीण आहे.

बैराग्याच्या वर्णनाप्रमाणे शोधत वेंकटेश तावडतोब नंगलाने गेला, खूप शोधल्यावर त्याला ती गुहाही सापडली गुहेसमोर तो राक्षस एकाद्या झडकासारखा बसून ओपला होता. त्याला पाहिल्याबरोबर वेंकटेशच धावंच दणाणलं पण धीर एकवटून तो गुहेजवळ गेला. तिथं पाचत्याबरोबर एकदम जागा होऊन राक्षसानं त्याचा हात पकडला कठोर अवाजात तो म्हणाला, “मला

चकवायचा विचार आहे काय? हूँ" अन् तो जागृत हुंकारत राहिला,

वंकटेश त्याला वावरला तर खराच' पण आपले दृष्टि कावून स्वतःला सावरून त्याने आपली रामकहाणी राजसाला सांगितली.

"जोहो! तुला वैराग्याने पाळवलं होय?" असे म्हणत राजसाने आनन्दाने आपले डोकं हलवले आणि तो वेंकटेशाला स्वतःचे आपली हकिकत सांगू लागला

राक्षसाने सांगितल्याप्रमाणे सौदामिनी ही त्याची पूर्वजन्मीची मुलगी होती. चानं तिला न आवडणाऱ्या माणसाशी तिचे जबरदस्तीने लग्न लावून दिले. सौदामिनीने आत्महत्या केली. पूर्वजन्मी केल्या पापामुळे ती राक्षस बनला. सौदामिनीला आपण आवडत नाही' हे माहीत असूनही

तिच्याशी लग्न केल्यामुळे तिचा तो पती या जन्मी बैरागी बनला. सोळांनाही आपापल्या पूर्वजन्माचा 'संहित' असल्यामुळे केलेले पाप धुवून टाकायच्या प्रयत्नात दोघेही हात सौदामिनीला स्वप्नात हा बैरागीच दिसला होता; अन् त्यानेच तिला वेंकटेशवर प्रेम करायची प्रेरणा दिली. कारण वेंकटेश हाच तिचा पूर्व जन्मीचा प्रियकरही होता

ही सर्व हकिकत जाणून वेंकटेश खुश झाला अन् जागेत त्याने विचारले, "मग नक्की मंवन करशील न मला?"

"हो, नक्कीच करीन पण तुही माझ्यावर एका अपकार करायला हवास." "का नाही कारण? अपकार नव्हे, तर काय अपकार करीन मी?" वेंकटेश झोळला

"ऐक. मी तुला दोन लाख मोहरा देईन तुला अन् सौदामिनीचे लग्नही होईल, पण एक वर्षाच्या आत तू असे एक लग्न करून चायचस की जिथे वर अन् वधू एकसेकीना आवडत नसतील." राजक्षसाने अट सांगितली

"घण सामुळे तुला कसला फायदा होणार?" वेंकटेशने विचारले. झणभर थांबून राक्षस म्हणाला, "ऐक बीट या गृहेतले घन अक्षय आहे. जितके घन आपण काढू, तितके पुन्हा आपोआप जमा होत. म्हणून रात्रंदिवस त्याचे रक्षण करणे अवश्यक आहे. या जन्मी सौदामिनीचे शाशिकांतरी लग्न झालं असतं तर तिचा बाप राक्षस होऊन साड्या जागी डाला

असता, परत्पर प्रेम नसूनही जबरदस्तीने झालेल्या विवाहामुळेच मला अन् वैराग्यालाही भूक्ति मिळेल. आत्मच्या जागी दोन पाप्यांची स्थापना होणे अवश्यक आहे. अस्ता चढली ना बाही मरन तुसा?"

सकोचाने वेंकटेशने विचारले, "अन् असे लग्न होय न शकलं तर?"

या प्रश्नावर खदखदून हसत राक्षस म्हणाला, "मुख कुठचा' अशी लग्न थाबतायच्या विचाराने आहेस का? हे काम पूर्ण केल्यामुळे तशी तर आम्हा दोघांना मुक्ती मिळालेच पण तुला माहीतच आहे की या गृहेत अक्षय निधि आहे. तेंव्हा इथे एका पहराकच्याची आवश्यकता आहेच ना? हे तेंव्हाच शक्य होईल की जेव्हा जबरदस्तीने असे लग्न होईल."

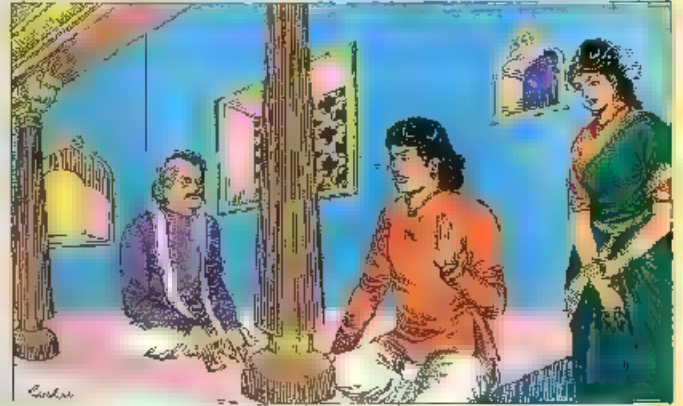
वंकटेश म्हणाला, "ठीक आहे. मी

प्रयत्न चालू ठेवीन."

"हं, ठीक. या प्रयत्नात रहाच. आता झुन निपून सरळ घरी जा. तुझ्या घरात दोन लाख मोहरा असतील. आपल्या इच्छे प्रमाणे सौदामिनीशी लग्न करून सुखाने रहा मला दिलेलं वचन विमरु नकोस." राक्षस म्हणाला

यानंतर राक्षसाने सांगितल्याप्रमाणे घडत गेलं

सौदामिनी वेंकटेशच्या लग्नानंतर सहा महिन्यांनी वसुधेत गावाचा एक माणूस वेंकटेशच्या घरी येऊन म्हणाला, "माझ्या मुलीचा एका जालायक माणसाशी लग्न करायचा विचार आहे, मला तं मुलीचे पसंत नाहीय तू अगोदर गरीब होतास मग मांग जरे, असा काही मार्ग आहे का की ज्यामुळे माझ्या मुलीचा प्रियकर तुझ्याप्रमाणे धनवान बनू शकेल."

बेकटेश चिह्न म्हणाला, "ही गोष्ट तर मुनींच्या प्रियकरांना विचारायला हवी. तू नव्हे!"

"पण तो तर काहीच ऐकायला तयार नाही जसा आहे, त्याच परिस्थितीत लक्ष काढायचं त्याला." वसुदेव म्हणाला. बेकटेशने विचारलं, "मग तुझ्या मुलीचं काय म्हणणं आहे?"

वसुदेव झुतरला, "तिन्हाही धनाची सुटोच अपेक्षा नाही."

थोडा विचार करून बेकटेश म्हणाला, 'लहान आहे अजून तो' पैशातच परमेश्वर आहे, हे कळलं नाहीय तिला. तू तिच्या बोलण्याची मुळीच पर्वा करू नकोस. त्या दारिद्र्याशी मुळीच तिकं मग्न करून देऊ नकोस. झाले तूच दारिद्र्याशी घुब्यात आहोत याचं काय म्हणणं आहे?"

मांडवा आल्यावर वसुदेव तिथून निघून गेला. इतकी गोष्ट सांगून वेताळ विकसला म्हणाला, "राजा, बेकटेशन वसुदेवला दिलेला सहा माड्या दुर्शन दाहबंदीन

भरलेला आहे. वसुदेवची मुलगी जर त्याला नकार देत आहे, तर अबरदस्ती करणं चुक आहे. ती आत्महत्या करायला ही मागेपुढं पहाणार नाही, असल्या सल्ल्याने कुणाचं भलं होणार नाहीय. झुलट हानीच होईल, माझी ही शंका तू दूर केली नाहीस, तर तुमं संपतक घडावेगळं होईल."

विक्रम अनुरादाखल म्हणाला, "ज्या रक्षणकर्त्या राक्षसानं त्याच्यावर अपकार केले, त्याला मदत केली, त्याचं ऋण चुकवणं हे बेकटेशनचं कर्तव्य आहे. ते काम करायचं वचनही दिलंय त्यानं. वचन न पाळणं हे पाप आहे. वसुदेवाला दया दाखवून स्वतः धापी जगायची काहीही आवश्यकता नाही. राक्षसाच्या गुहेत अन्धान आकर्षणशक्ती आहे, स्वामुळे पभावित होयून कित्येक बहुगिते निघले पहारंकरा बनयला तयार होतोसच."

राजाचं मीन भंग करण्यात हफल झालेला वेताळ प्रेतासह अदृश्य होयून पुन्हा झाडावर जाऊन बसला

समुद्र-किनाऱ्यावर सगळ - ७

गोवा

समुद्र : मीरा नाथ • चित्रकारी : गोतम सेन पणजी

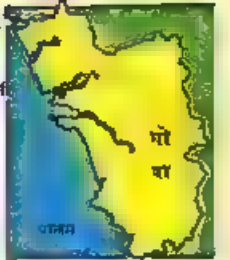
गोव्याच्या जन्माबारे एक संकथा आहे. एकदा महर्षि परशुराम ध्यान करतानासोटी उपपुत्र अशा जागेची शोध करीत होते. त्यांनी एक जाण होवता, त्यांच्या विचार जेव्हा की हा प्राय क्षेत्र पडेल, त्या जागेवर उपस्थित करावची, जाण अरबी समुद्रावर पडला जाण पहिल्याच तेंवीस राशी म्हणून नि एक सुंदर हिरवावारा भू प्रदेश वर आला. अजब बापण ज्याला गोवा म्हणता तो हा प्रदेश

पुरातन वैदिकग्रंथांच्या यतानुसार उत्तरी समतुल्यी विस्तार भूतकात गोवावर नावाचे एक महत्त्वाचे बंदर होते. ते अरबी देशांशी समुद्री मार्गातून होण्याच्या व्यापारासाठी फार सोयीचे होते. पणत्याच्या अंतर्काषर्षी येथे हिंदू राज्य राज्य करीत असत, नंतर ते विजापुरच्या ब्राह्मणांशी सुलतानांच्या हातात गेले. इ.स. १५१० मध्ये पोर्तुगीजांनी यावर कब्जा मिळवला त्यांनी येथे १५११ वर्षे राज्य केले. डिसेंबर १९६१ मध्ये भारतीय सेनेने गोव्यात प्रवेश केला आणि पण हा भारताचा एक भाग बनला

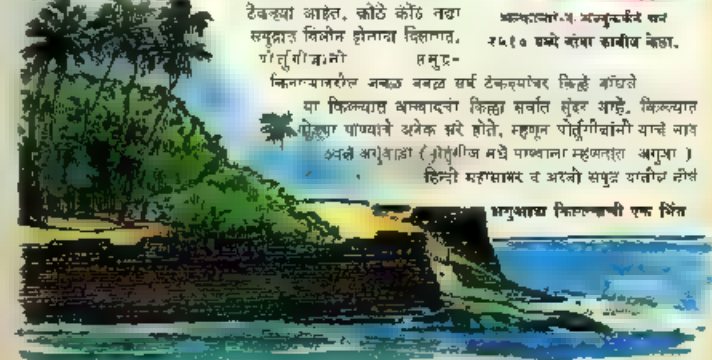
गोव्याचा समुद्र-किनारा १०५ किलो मीटर लांब आहे. उत्तरकडील डेरेवॉल पासून दक्षिणेकडील पोलेम पर्यंत सगळी ठिकाणी होतरी-स्पेरी साकून भरलेला लांबच लांब समुद्र किनारा आहे, तर काही ठिकाणी टेकड्या आहेत, कोठे कोठे नद्या समुद्रात मिळून होताना दिसतात, पोर्तुगीजांनी समुद्र-

किनाऱ्यावरून जवळ जवळ सगळे टेकड्यांवर किल्ले बांधले. या किल्ल्यात आम्हादचा किल्ला सर्वात सुंदर आहे. किल्ल्यात पोर्तुगीजांच्या पाण्याचे अनेक सरो होते, म्हणून पोर्तुगीजांनी याचे नाव असेल आरुवाडा (पोर्तुगीज मध्ये पाण्याला म्हणतात अरुवाडा).

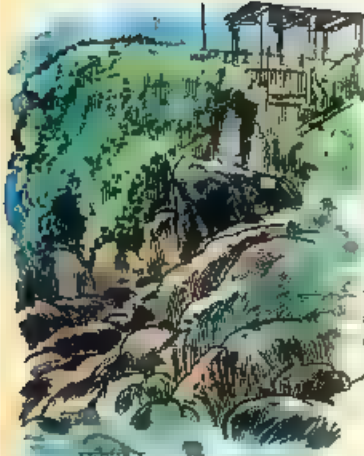
हिंदी महासागर व अरबी समुद्र यांची एक छिंत

अन्धकारातून ये. अजुनचर्चेत वर २५१० च्या बंधा काढीत केला.

अनुशासक किल्ल्याची एक छिंत

रोम-शहरात वसून जर्मनीचे शेवटचे टंक

क्रासिस जेव्हियर

प्रथम संपन्न उगुजगटा मधील गोट पाणी पिऊन नविक संतुष्ट होत असत पोर्तुगीजांच्या काळात वगुजगटा आणि रोस मेग्रेस या खिल्यांच्या तुरंगमांकराचा उपयोग केला जात असे व आज ही तहाच हातो गोव्याचे सुप्रसिद्ध समुद्र किनारे 'कल्यांच्या' उंच प्राचांवांना जोडणारा सारखा चापोरा, जापादोर, कापा, कलेगुट, केलुना, गेल्वर दिवस आणि रोसा गामना हे उतर गोव्याचे उत्तरेड वासुकामय समुद्र किनारे आहेत परदेशी एकत्रांना घनुष्याच्या ओकाराचा कलेगुट किनारा फार आवडतो दोनू पावसा हे भाव पुन ज्वाडसरायच्या मुलीच्या नावावर डेजवयल वाडी आहे आक्का भक्तीमार पेभिकाशी लग्न करणाऱ्या पुत्रातरी त भिडाल्यामुळे तिने रोपील एका टंकडोयलून एडी गालून आत्महत्या केली होती वेवहा गोवा म्हणजे गुना गोवा पणजीपासून बड किलोमीटर अंतरावर आहे. मोळाच्या धतकीन ही मोळाची राजधानी होती त्या काळी इल्हा गांवघाचे वैभव पोर्तुगालची राजधानी लिखूनहून अधिक होते असे झणतात, मदीच्या किल्याच्यावर गोव्याचे प्रत्येक संपन्न कुळशरीरपंचे प्रवेशदार व्हासलरीयन आर्क) वीजतेथे आहे. गोव्याचा प्रत्येक काहसराय या द्वारातून गोव्यात प्रवेश करीत असे प्रसिद्ध दयावर्दी मंशोधक वास्को ड गामाच्या स्मारपार्थ हे द्वार बांधण्यात आले वास्तो-

ड गामाने मुरांपडून भारताला पोव्याचा सगुडी मार्ग शोधून काढला होता या द्वारापासून वेळवेळीं संत कवेतानने चर्च आहे ते रोम रोमन सेंट शॉटर जेसिलिका सारखे बनविले आहे. सेंट कवेतान चर्च समोरच ते कधीहुल आहे हे आशियातील सर्वात प्राचीन हे विधान चर्चमधील एक चर्च आहे

शेवोन घंटेला सिनो दो डीरी म्हुणजेच सोन्याची धंद म्हुणतात, या घंटेचा आवाज गांठा भावदस्त नि गंधीर आहे

या शेव्ही चर्च जवळच गोव्याचीच अर्थात महत्वाचे जे प्रसिद्ध चर्च आहे जोस दंश केलिलिका वासा सेंट क्रासिस जेव्हियरचे चर्च ही म्हणतात. गोव्याचीच प्रमुख संत क्रासिस जेव्हियरचा मृत रंठ या चर्च माथे उबलेला आहे.

क्रासिस जेव्हियर हांचा जन्म एप्रिल १५७६ मध्ये स्पेन मधील नवारे जेथे जाला कॉलेजात शिकत असतानाच आपले एक वर्ष भिन इशियास लोयोला यांच्या प्रेरणेने ख्याती नामरण प्रभुत्वा करण्याचे ज्ञान झाले ८ मे १५७७ रोजी ते गोव्यात आले त्यांनी कोकणी व पोर्तुगालची भाषा पोर्तुगीज मनुज शिष्यतन धर्माचा प्रचार केला. काही मरिजेनेन गोव्यात राहून त्यांनी येसू खिस्ताच्या उपदेहांचा जनतेत प्रचार केला. येथून पुढे ही तमिळनाडूच्या किनाऱ्यावरील प्रवेश, श्रीलंका ह्यादि स्थितां गेले. मंदार ते अपान व चीन अखे गेले ३ डिसेंबर १५५१ रोजी चीन मधील सीशियान बंगवर त्यांना मृत्यु आला शीत वषांना

जेव्हा धन्यातून जाणे शक्य नाही काढले गेले, किंवा ते जतन्या होते राहिलेले पाहून लोकांचा मोठे आश्चर्य वाटले मंदार त्यांचे शत गोव्यात आणले गेले. अनेक वर्षे जोडव्यावर ही बाब खंत सेवियरच्या मृत वेवहा काही हो विकार आलेला नाही. तो बोधा कुश ज्ञानासारखा हिस्से कर बस एवढ्यात एकाच जोस येसू चर्चपासून ते कधीहुल पर्यंत एक सिरवणूक काढण्यात येते तेव्हा अगाधीन जेव्हा दशातुन शिक्षण अगत धने येणेत जोस येसू चर्चच्या समोर एका हांगरावर तंत योनिताचे चर्च व एक कोर्नेल (साधने मऊ) आहे. चर्च आशियातील ख्रिश्चन साधनांचे हे साधन

चर्म वगु नीमलिका

गोव्या शेव्हीप्रधान राज्य आहे तातून हे शेव्हीन प्रमुख पीक होय.

सोढे निवडिलेले (नंतर) आहे

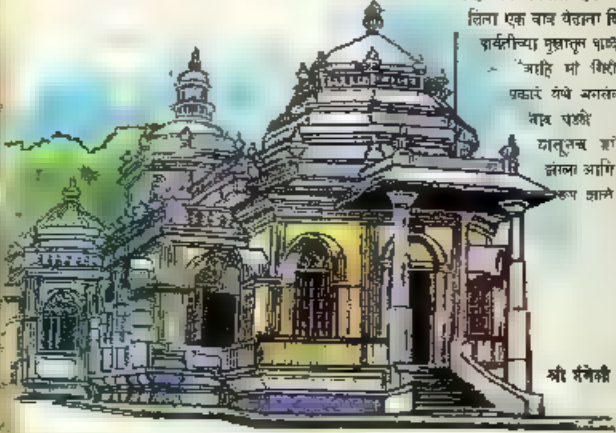
गाल्यांचा राज्याने पणजी मांडको नदीच्या दक्षिण किनाऱ्यावर वसलेली आहे. येथील सचिवालय सुर्वत गोव्याची एक अति प्राचीन स्मारक आहे. कोणे एके काळी देव भाविलेलाचा महाल होता. याच्या बाब्या जगज्जल गोव्याचे संमोहक लज्ज आणि कारिणी यांचा काशाचा कनकिलोनी पुढेळा आहे. त्यांचे संपूर्ण नाव जोसे कस्टाडियो डे फारिया. लसकी सक्कलपणाने गोव्याहून पोर्तुगालला शिक्षणासाठी प्रवाण केले. नंतर ते पाद्री, वैजानिक व शिक्षकत्वक झाले. त्यांना संमोहन-विद्येन वनक झाले ज्ञान संमोहन हे एक शास्त्र ज्ञाने जगमि मानरिक्त रोमझाला योग्य त्या सुत्रा बंदून त्यांच्यावर शारारिक्त उषचार हो करला वहा असे प्रतिपादन त्यांनी सर्वप्रथम केले. प्रसिद्ध केच काहंकराकर अलेग्झंडर हनुमाने आपल्या व मास्टर् ऑफ मीने क्रिस्टो त्याच्या कादंबरीत नेल्सरा छाबूत के जॉन केले ज्ञाने ते ज्ञाने फारिआला पाहून केले असे काही लोक म्हणतात

पणजीच्या दक्षिण-पूर्वेला काही किलोमीटर अंतरावर शाकताचे प्रसिद्ध मंदिर आहे. या मंदिराच्या राखणी सोष्ट अशी आहे. फक्त काळाने प्रवाणार शिव जगमि नवीनी यांचे सांज्ज झाले. शक्तीने समग्र वरलीवर शाली जी

आपे फारिआचा पुतळा

जेव्हा येथे संगडात हिंदू दोतरे तेव्हा लिना एक चाव वेदना दिसता तेव्हा शक्तीच्या मुलातून बाहेर नहेर पडले "जाहि मी शिरीया" अशा प्रकारे येथे बसलेल्या संवितने शिव पणजे सां गिरिआ यातूनच शक्तीचा शब्द झाला आणि शेवटी त्यांचे रूप झाले स्मोशा

श्री शिवजी मंदिर

AMRITA BHARATI.
BHARATIYA VIDYA BHAYAN 1998

दृष्टिकोण

मुंदावनात श्रीनाथ नावाचा एक पंडित गुरुकुल बालवीत ज्ञाने. त्याचे दोन शिष्य होते. गदाधर मि विद्याधर दोघे ज्ञाने पोस्टा होते.

अध्ययन संपल्यावर दोघे आपापल्या गावो गेले. गदाधरने आपल्या गावात एक शाळा सुरू केली. गावातील सर्व लोक त्याच्या शिक्षकपणाच्या पद्धतीची तारीफ करीत. त्याची चांगली मिळकत पाहून त्याच गावातील एकाचे आपली मुसगी दमयंती हिचे त्याच्याशी लग्न करून दिले. दमयंतीला सुंदर गावाचा एक मुलगा आला. आई आप मोठ्या प्रमाने बालकाचे संगोपन करू लागले. त्यांनी त्याचे नाव ठेवले सुंदर.

एकदा विद्याधर आपली पत्नी अनसूया आणि दोन वर्षाचा मुलगा चंद्र यांना घेऊन गदाधरच्या घरी आला. वांन्ही मित्र खूप दिवसांनी एकमेकांना भेटले. दोघांनी आपापल्या व्यवसायाबाबत खूप गप्प सोष्टी

केल्या. गदाधरने जेव्हा आपल्या शाळबाबत सर्व माहिती सांगितली तेव्हा विद्याधर म्हणाला - "मी व्यापारात खूप पैसा कमवला. आता केव्हा तरी तुम्ही दोघे सुंदर सह माझ्याकडे जा "

इकडे वांन्ही मित्र गप्प मारीत बसले होते. तिकडे त्याच्या आप्पा एकमेकीशी बांजण्यात गुन गुन्या होत्या. मुलाकडे कोणाचंच लक्ष नव्हते. शिक्कबम मुलांच्या भांड्याचा आवाज ऐकू आला. सुंदरने चन्द्रला क्षपाटा दिला म्हणून लक्ष वेळू लागला

विद्याधरने चन्द्रला कडेवर घेतले आणि म्हणाला - "गदाधर, एवढ्या लेवढ्या गोष्टीवर सांत्तना करायची सुंदरला सवय लागलेली दिपतेय. ही सवय बांगली नव्हे "

पदाधर हसत म्हणाला - "होय, तुझे म्हणणे बरोबर आहे. मी खूप प्रयत्न करतो, पण त्याची सवय काही जात नाही मी नेहमी त्याला लहान मुलापासून वृं ठेवतो. आज

सुलोचना नायकवार

माझी चूक झाली

विद्याधर अमळ रागाने म्हणाला आहे, हसतोस काय? अगदीर या वार्ड सवयीपासून सुंदरला बाचव.

गदाधर पुन्हा हसत म्हणाला - "तोन वर्षांचा छोटा मुलगा त्याला कास समजून मागायच"

विद्याधर चिडून म्हणाला - बंदना ही अशीच मवय होती मी त्याला चांगले धिटून काढलं तेव्हापासून सुधारला तो"

आता गदाधरच्या लक्षान आलं की आपला मित्र एवढ्या शोभीरपण काय समजावून सांगतोय, त्याला थोडं बार्ड वाटलं, विद्याधरला समजावीत तो म्हणाला - "भासा सुंदर मोठा बुद्धिमान आहे, गोष्ट सांगितलेली त्यांना समजते, गाण तो मोठ्या आनंदाने ऐकतो, पण तो ज्या खोदया करतो,

त्याबाबत त्याल किती ही समजावलं तरी काही उपयोग होत नाही. मी त्याला रोज सांगत असतो, बला वांटो, एका-दोन वर्षांत तो सुधारेल आपणोआप."

"तुझ्या मुलाच्या स्वभावान्त बदल होईल अस मना नाही वाटत, त्याच्या सवयी कधी सुटणार नाहीत. तुम्ही लोका त्याला रीट समजाऊन सांगता अस मला नाही वाटत." विद्याधरने आपला वितार सांगितला

दुसऱ्याच दिवशी विद्याधर आणि त्याची बायको आपल्या गावी निघून गेले पण गदाधरला माव असल्या मुलाबाबत निता वाटू लागली, विद्याधर बाबत त्याच्या मनात आदर होता, म्हणून आपल्या मुलात सुधारणा व्हावी यासाठी तो प्रपन्न करू लागला सुवरने जराशी सोडी केली की त्याला मारायला गदाधरने सुरुवात केली. अर्थात यामुळे त्याचा सोडकरपणा कमी झाला नाही, तो बापांजवळ पायला भिडू लागला. वडिलांना पाहताच त्याला अयाने कापरं घरे

या घटनेनंतर काही दिवसांनी गुरु श्रीनाथ एकदा गदाधरकडे आला तो गदाधरला म्हणाला - "शिष्य आपल्या पुत्रामारसा असतो मी आपल्या + तवाला बंधूचल आलो आहे. आज बरं त्याला जरा इकडे"

गदाधरने बायकांना बोनवलं आणि स्वतः बाहेर निघून गेला गदाधरला असा बाहेर गेलला पाहून श्रीनाथला मोठं जागचर्य वाटलं गदाधरची बायको सुंदरला घेऊन आनी, गुरूने मुलाचा मुका घेतला आणि प्रेमाने त्याच्याशी बोलू लागला श्रीनाथने बायकांना

बाहेरला

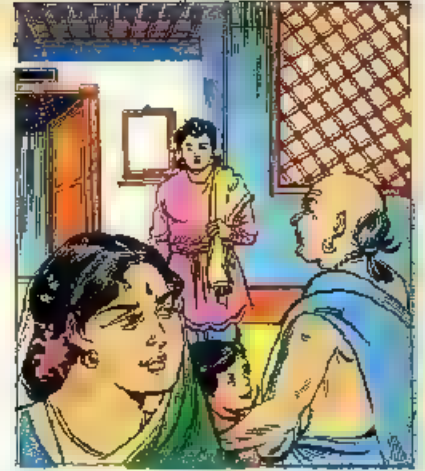
गदाधरला बोनवापला सांगितलं, ती म्हणाली - "ते नाही सायबे, कारण सुंदर त्यांना पाहून धाडरतो." आणि दमवतीने गुरूला घडलेली सर्व घटना सांगितली.

गुरु श्रीनाथने गदाधरला बोलावल आणि असळ धमकावीत म्हणाला - "अरे, तुझी बुद्धि तर धर झाली नाही ना? कुणाच्या सांगण्यावर विश्वास ठेवून आपल्या मुलाशी गळामासारका वागतो आहेस"

गदाधर नसतापूर्वक म्हणाला - "गुरुजां, विद्याधर कोणी परका का आहे" मी त्याला आपला आदर मिच मानतो. त्याच्या प्रत्येक वागण्यामागे काही अर्थ असतो हे त्याच्या बरोबर अभ्यास करीत असतान मला चांगलं समजललं आहे"

हसत श्रीनाथने सांगितलं "विद्याधरचा इलिकोण तुझ्यापुन नी अधिक चांगला जाणतो, पण काही नोक असल्या मुलावर नात्रिण प्रेम करतात हे तुला माहीत नाही यथ दिसतंय या कृति प्रेयामुळे जगास अनेक अपराध व्हतात विद्याधरच्या बोलण्याकडे बळ देऊ नकोस मुले मारून सुधारत नाहीत, रेमाने गाड गाड बोलून त्यांना वश करायचे असतं सुंदरने खोडी केली की पत्येक वेळी त्याला गोहीने समजावीत रहा." परंतु खऱ्याने गदाधरची शका दूर झाली नाही. तेव्हा गुरु म्हणाला - "जल, आपण दोघे ही विद्याधरला मेढायला जाऊ, तुझ्या समक्ष नी त्याच्याशी बोलेल."

श्रीनाथ आणि गदाधर दोघे ही निघाले आणि सध्याकळपयत विद्याधरच्या घरी

पोचले विद्याधरने गुरु आणि मित्र दोघांचे यथोचित स्वागत केले

जोतला जालतुन श्रीनाथने गदाधरला मुलाचा सुंदर राख्या घेऊन खोडकरपणाचे वर्णन केले, विद्याधरला ते सहन होईना, तो आनंदाने म्हणाला "सुंदर मायसी खोदकर मुलं मला मुठेच आवडत नाहीत त्या दिवशी सुंदरने जी खोडी केली ती मी स्वप्नधर विमरणार नाही"

"बग, इस द्य नि पाणी वागवेगळे करून खुश होतो, लहान मुलांच्या खांद्या आणि त्यांचा प्रेमळ व्यवहार यांना वेगळे करून माणूस पाहू शकणार नाही का?" यावर विद्याधरने काही उत्तर दिले नाही

रात्री विद्याधरची बायको अनुसूया हिने वाट काढून सर्वांना जेवावला बोलवलं, सर्व जण भोजन करू लागले त्यावेळी चन्द्र

पाण्याचा लोटा हातात घेऊन इकडे-तिकडे हिडत होता.

श्रीनाथ अमाळ घाबरून म्हणाला - "हा चंद्र पाणी साडेल. त्याच्या हाततून लोटा काढून घ्या बर!"

अनुसूया मुलाच्या हातून लोटा काढून घ्यायला निघाली तेव्हा विद्याधरने तिचा थांबवून म्हटले - "बाब, लोटा त्याच्या हातून घेऊ नकोस. तो रडायला लागेल त्याच रडण सला सहन होत नाही. लोटा उर त्याने छत्रात घट्ट पकडलेला आहे. घाबरायच काही कारण नाही."

एवढ्यात बघने आपल्या बापाच्या लायस लोटापातील पाणी ओतून टाकले. विद्याधर उठून एवढ्यात धावताने त्याला थांबवून म्हणले. "साही बंदा, तू नेहान मुलाग आहे त्याला काय करायचे?" त्याला मांड नकोस."

विद्याधर धावतचकित होत म्हणाला - "एवढ्याशा गोष्टींन मो चंद्रवर हान टाकीन असं का बरं आपल्याला वाटेल? लोटातील पाणी काढून टाकण्यासाठी मी उठलो होतो

गुरूजी!"

दोस्ताने होऊन गदाधरकडे पाहण्याचे ताटकवीरत श्रीनाथ म्हणाला - "बाहिरेस? तू तर म्हणत होतास मुलाने खोळे-केला की विद्याधर त्याला मारतो. तूच सांगणं बरोबर नव्हतं, आता तरी आपली चूक लक्षात घेवशील का?"

हे ऐकून काय करावे हे विद्याधरला कळना गदाधरला घेऊन गुरूजी आपल्याकडे कसालाही आले हे आता त्याच्या लक्षात आले होते म्हणाला "न्या विवशी गदाधरच्या घरी मी उगान राहना पर्वत केला, गुरूजी, मी चुकलो. आपल्या चुकीचे कसे प्रायश्चित्त करू?"

शिष्याच्या प्रश्नावर खुश होत श्रीनाथने निवेदन केले "तुमच्यांच्या मुलाकडे ही आपलीच मुले आहेत असं समजून घ्यावं. आपल्या मुलांना ती दुसऱ्यांची आहेत असं समजावं, म्हणजे तुझ्या दृष्टिकोणात योग्य तो बदल घडून येईल."

यानंतर गदाधर नि विद्याधर यांच्या मैत्रीत त्यांची मुले कधी वाधक बनली नाहीत.

चांदोबा

सोनेरी क्षण

भरतपत्ता पहिला अंतरिक्ष यात्री सुर्व हा चंद्रावर पोचला.

घरंरंरंरं

गुरूजी यकून मुली बघून पाहिले.

घरंरंरंरं

आहो !

घरंरंरंरं

सुर्वने त चंद्राचे शर्यर देवा स्वरुत त्याला गाऊन दाखिले.

भरतपत्ता राहिल

हा गुरूजी यकून मुली ने काणवी चूक केली

त्रिसुति मुखवटा तयार करा

१. एक रबरी कुपा घ्या, तो इतका कुपना की तुमच्या डोक्यावर थोडा मोठा होईल. मागील हवा बाकी होऊ नये म्हणून त्याचे तांड दोघ्याने बांधून टाका.

२. एक कागद घ्या काजीने चपचे ३ वे सो ५ २. सो भा आकाराचे लहान लहान तुकडे घ्या.

३. आवाच्या बाजूला थोडी भाग सोडून फुस्फुस हे कागदाचे तुकडे एक एक करून मिळवा. तुकड्यावर या तुकड्यावर कागदाच्या तुकड्यांचा आणखी एक घर विलया. हा घर सुकल्यावर आणखी एक तिसरा कागदाच्या तुकड्यांचा घर विलया.

४. हे सर्व कागद घेऊन पांढऱ्या तुकड्यावर कुप्यातीत हवे सोडून धा नंतर विकटनेल्या कागदाच्या घरातून हळू हळू फुला बाहेर येणून घ्या यात तुम्हाला एक दोष मिळेल. या दोषाच्या तडागी काढीने दोघा आक कापा की ज्यात तुमचे दोघे शिळू शकल.

५. पांढऱ्या वीडे व नाशकाळी योग्य ठिकाणी मोठे कोण आता निरमिराळला रंगांनी मुखपट तयार करा. आवडीप्रमाणे रंगवा तुमच्यासाठी येथे काही नमुने दिले आहेत.

या तीन सोप्या क्रमांनी हत्तीचे चित्र काढा.

© Amrita Bharati, Bharatiya Adya Bhavan 1996

महाभारत

दुर्योधनाच्या मनात पांडवांबद्दलचा द्वेष वाढतच होता. त्या अस्वस्थतेमुळे त्याची तब्येतही बिघडत चालली, तो अशक्त, बारीक दिसू लागला. त्यामुळे दुःखी झालेल्या शकुनीने एकदा त्याला विचारले, "दुर्योधना, तू असा शीघ्र कशामुळे होत चालला आहेस? कसली एवढी चिन्ता तुझ्या शरीर पोखरत आहे?"

दुर्योधन जवाबला, "कसं सांगू मामा? अर्जुनाच्या पराक्रमाच्या आधारेने धर्मराज सम्राट बनला. सर्व राजे त्याचे मांडवीक बनले. कृष्णाने भरतगेल शिशुपालवध केला तेव्हा कोणी तांडमुखा धुषडल नाही, आपला विरोध दर्शवला नाही सर्व राजांनी रत्नांच्या राशी आणून धर्मराजाच्या पायावर ओतल्या. पांडवांचे वैभव वर्णनातीत आहे

त्यांच्या वैभवापुढे माझा काय पाड? तुम्ही तर स्वतःच पाहिलत की प्रत्येकवेळी आमी माझी कशी वेष्टा केली, माझा अपमान केला! मला आता जगणच असहा झालेय. माझ दुःख माझ्या तातांना सांगू ना!"

शकुनी दुर्योधनाला म्हणाला, "अरे, पांडवांचे वैभव पाहून तू कधी ना कुढतायस? त्यांनी जी संपत्ती मिळवली, ती अरोबरच मिळवली, दैवबल त्यांच्याच बाजूला झुकत आहे. त्यामुळेच त्यांच्या नाशाचे तुझं सगळे प्रयत्न विफल झाले. द्रौपदी त्यांची धर्मपत्नी बनली, हे म्हणजे त्यांचे आयुष्य म्हणायला हवं. त्यामुळेच द्रुपदाचा त्यांना मोताचा आश्वासन प्राप्त झाला, कृष्णाबद्दल तर काही जोलायची गरजच नाही, अहानयणपासूनच तो

पांडवांचे रक्षण अन् त्यांना मदत करण्यात गुलशेना आहे. खाडव वनाच्या दहनाच्या बंदल्यात अग्निदेवाकडून अर्जुनाला गाडीच, अक्षयभाता अन् दिव्याखं प्राप्त झाली. तेव्हा यात अष्टर्म किंवा अनीति कसली? ही गोष्ट मात्र खरी, की पांडव वरप्राप्त पृथ आहेत, पण तू का इतका अधीर होत आहेस? स्वतः ला कमी का लेखत आहेस? तुला अस का वाटतंय, की तुझं 'आपलं असं कोणाच नाही' तर 'हरे पाहिलं, तर तुझ्या शक्तीपुढे त्यांची काय किंमत? तुझे ९९ भाऊ आहेत. धृतराष्ट्रा प्रवीण द्रोण तुझ्या बाजूला आहेत. सर्व शास्त्रपरंगत अश्वत्थामा, कर्ण, कृपाचार्य अन् मी स्वतः सुलेच तर आहोत'."

"बाकी सगळ्यांचं लोट, एकटा कर्णही अर्जुनाला हरवायला समर्थ आहे, पांडवांची

सारी मदत तर अर्जुनावरच आहे न? तुला तर आठवतच असेल की तुम्हा सर्व राजकुमारांचं शिक्षण संपल्यावर गुरू द्रोणांनी हवीची परीक्षा द्यावी अन् जमतातही तुम्हा सर्वांच्या पारंगततेबद्दल फळाचं म्हणून काही स्पर्धा आयोजित केल्या; त्यावेळी अर्जुनाने राजवलेच्या तर्ज कौशल्यात कर्णाने जरोजरी करून बाभयली अन् शेवटी त्याला गळगुळाचे जाव्हान दिलं. यावेळी अर्जुन निश्चितच ह्जला असत, पण द्रोण, भीष्म आदींनी एनवेळी कर्णाच्या कुळाचा पक्ष सुपस्थित करून त्याच्या सर्वासमक्ष पाणशुतरा केला. तू त्यावेळी एक गोष्ट मात्र चांगली केलीस, की कर्णाला अंगदेशचं राज्य जहाल करून त्याला कायम आपला ऋणी करून ठेवलास. कर्णाने यामंतर प्रत्यक्ष परभूभाकडून बह्माख प्राप्त करून घेतला आहे. हे ही तुला माहीत आहे. त्याने दिग्विजय मुळा करून दाखवला. आज ज्या दुपदराजाच्या आधाराने पांडव प्रवल झाले आहेत, ती संधी कर्णालाही मिळाली असती. द्रौपदी स्वयंवराच्या वेळचा पण कर्णाने म्हणजेने निंकला असता, पण एनवेळी द्रौपदीनेही त्याच्या कुलाचा अल्लेख करून 'त्याच्याशी विवाह करायला आपण तयार नसल्याचं' सांगितलं' त्यावेळी कर्णाने आपल्यालाच मिळाला असता,

हे सर्व आता मी मुला सांगायचा अधिकार्य मुझ्या थ्यालात आला असेलच. कर्णासारखा पोढा तुझ्या बाजूला आहे, हे

तू विसरू नकोस."

"मा जाता कसला अधीर? आपलं सैन्य घेऊन जाऊ अन् पांडवांना हरवून त्यांची मयसभा हस्तिनापूरला घेऊन येऊ. दुर्योधन म्हणाला.

"दुर्योधना, पांडवांना निकण इतकं सोपं समजू नकोस. अन् पुढच कशाला करायला हवं? त्याहीपेक्षा सोपा भुपाय मी सांगेन तुला. धर्मराजाला वृत्त खूप आवडतं अथ, त्याला द्यूतासाठी बोताव दये, मीच त्याला हरवून त्याचं राज्य वन् सर्व संपत्ती तुझ्या हाती सोपवीन. पण यासाठी तुला आपल्या पित्याची परवागणी मिळवायला हवी."

शकुनीला जरोजर घेऊन दुर्योधन धृतराष्ट्राजवळ गेला. त्यावेळी धृतराष्ट्र धर्मराजाने केलेल्या राजसूय यज्ञाची माहिती जाणून घेत आपली प्रसन्नता व्यक्त करत होता. तेव्हा शकुनी त्याला म्हणाला, "आपला दुर्योधन फारच दुःखी आहे, अगदी बारीक झालाय तो! त्याचं तांड सुकून गेलय पार."

हे ऐकून धृतराष्ट्राला धक्काच बसला. मोठ्या घेमाने त्याने आपल्या ज्येष्ठ पुत्राला जवळ बसवून घेतले त्याच्या पाठीवर हात फिरवून विचारले, "कारे बाबा, असा क्षीण का झाला आहेस?"

दुर्योधन बोले लगला, "तात, आपल्या सनची व्यथा कशी सांगू? बोलत तशी मला! भोजन गोड लागत नाही मला! शत्रूचं वैभव, ऐश्वर्य पाहून दुःखी आहे मी.

धर्मराजामात्रा संपन्न राजा आजवर झालाच नाही. सध्या घाबं स्वस्थ जराच व्हायचं हेच कारण आहे."

यानंतर मुरामच धृतराष्ट्राच्या अस्थिनीत शकुनी दुर्योधनाला म्हणाला, "दुर्योधना, धर्मराजाला वृत्त खेळायचं व्यसन आहे, पण तो त्या खेळात मुख्यच प्रवीण नाहीय, मी द्यूतान चांगला प्रक्ष आहे. आपल्या युक्तीने मी त्याची सर्व संपत्ती तुझ्या ताब्यात देईन. युद्ध किंवा द्यूतासाठी निमन्त्रण मिळालं तर जाण हा क्षत्रीयधर्म आहे. धर्मराज हा क्षत्रीयधर्म मकीच पाळेल. आपण बोलावले की जरूर येईल तो द्यूत खेळायला."

दुर्योधनाने आपल्या पित्याच्या पावलावर लोटण घेतली अन् शकुनीच्या मागणीला परवानगी देण्याबद्दल गवायचा कक्ष लागला,

अश्रुपात कर लागला.

धृतराष्ट्र दुर्योधनाला म्हणाला, "विदुराचा सल्ला घेऊन आपण या संबन्धात काय करावं याचा निर्णय घेऊ."

"विदुरकाका तर कोणत्याही परिस्थितीत हा प्रस्ताव मान्य करणार नाहीत. पण तुम्ही जर परवानगी दिली नाहीत, तर मी जिवंत रहायचा प्रयत्न घेत नाही. मी मेल्यावर तुम्ही अन् विदुरकाका हे राज्य आपल्या मस्तकावर धारण करा अन् संभाळा." दुर्योधन कर्कश आवाजात बोलला. पुत्रमोहामुळे धृतराष्ट्र दुर्योधनाचा प्रस्ताव खेळू शकला नाही. त्याने कारागिरांका बोलावून द्यूतसभा बांधायला सांगितले. त्यांना द्यो म्हणाला, "या द्यूतसभेला हजार खांब असावंत, शहर दरवाजे वतावे अन् रंगीबरंगी शिळांनी भरलेला सडप असावा" नंतर त्याने

विदुराला बोलावले. पण आपल्या मनची गोष्ट त्याच्यापासून लपवून घेऊन सांगितले की धर्मराजाला द्यूत खेळण्यासाठी निमन्त्रण चावले आहे. पण विदुराने स्पष्ट शब्दात म्हटले, "मी मुळीच माला सहमद नाही. द्यूतमुळे प्रावाभावात शत्रूच सुरू होईल तेव्हा यासाठी पाजूत पुढे न टाकणंच बेवस्वत "

धृतराष्ट्र म्हणाला, "विदुर, यात बरेही होय! शकत अन् वाईटही. प्रण कोणत्याही परिस्थितीत हे द्यूत स्नेहपूर्वक खेळनें जाईल त्यात मैत्रीची भावना असावी मुलांच्या मनात शत्रूत्याचा प्रश्न बुटलाच, तर मी, तू, भीष्म, द्रोण सर्वजण आहोतच ना. आपण परिस्थिती संभाळून घेऊ. तू इन्द्रपस्थला जाऊन धर्मराजाला घेऊन ये."

पितृमह भ्रौष्मांना ही हक्कित सांगून त्यांचा सल्ला विचारायला विदुर निवाला तो गेल्याबरोबर धृतराष्ट्राने आपल्या मुलाला द्यूतावहल विसरून जायला सुचवले. वाटले तर त्यानेही राजसूय यज्ञ करून म्हाट वनादे, अमेही सांगितले, पण दुर्योधनावर त्याचा मुठेच परिणाम झाला नाही! शत्रूंनी म्हणाला की द्यूतही युद्धासारखं आहे. जय पराजय मुक्ती अन् बुद्धीवर अवलंबून वाहे. या अवधीत धृतराष्ट्राने सांगितल्याप्रमाणे हस्तिनापुरातही एक मोठे भवन निर्माण झाले. धृतराष्ट्राने धर्मराजाला स्नेहपूर्वक द्यूत खेळण्याचे आमन्त्रण देण्यासाठी विदुराला इन्द्रप्रस्थला जायची आज्ञा दिली.

सर्व काही चुकीचे पडत असल्याचे

जाणूनही, आज्ञेचे अमुल्यन करणे हा राजद्रोह होईल म्हणून विदुर इन्द्रप्रस्थला गेला धर्मराजाने त्याचे स्वागत करून विचारले, 'विदुरकाका, आपण कुशल आहात ना? आपला बेहरा कोमेजलेला का दिसतोय? द्यूतराष्ट्र, दुर्योधन आदि सर्वजण कुशल आहेत ना?' विदुर भुत्तरला, "सर्व जण कुशाग्रच आहेत तुझ्या मयसभेप्रमाणेच एक सत्ता हस्तिनापुरातही झगली आहे. तू काही दिवस तिथे राहून दुर्योधनाशी स्नेहपूर्वक द्यूत खेळावंस अशी धृतराष्ट्राची इच्छा आहे. त्याच म्हणणे आहे की, शत्रूयाशी द्यूत खेळण्यावरच त्याच्या पुत्रांना व त्याला स्वतःला सुख प्राप्त होईल, तू त्या द्यूताची इच्छा पुरी करावीस "

धर्मराज म्हणाला, "नाही नाही, यामुळे तर मिचही शत्रू होऊन जातील, बैरभावना वाहेल. तुम्ही याबद्दल आपलं स्वतःच मत

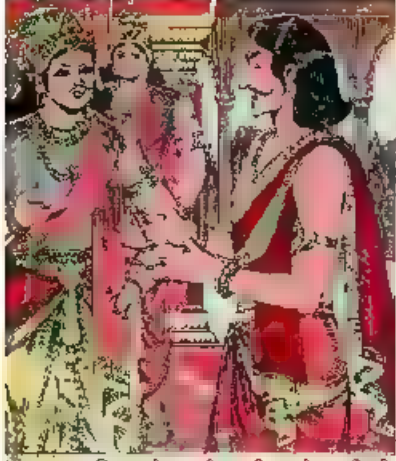
मांगा बरं! तुम्ही म्हणाल, तसें करायला मी तयार आहे."

"मी त्या आघळं पुत्रप्रेम करणाऱ्याला सांगितलं, की द्यूत हे मांडणाला कारण होईल. पण त्यानं माझं ऐकूनच घेतलं नाही अन् तुला बोलावण्यासाठी मला पाठवले, जरात तुच नीट विचार करून निर्णय घे." विदुर धर्मराजाला म्हणाला.

धर्मराजाने विचारले, "द्यूत खेळण्यासाठी तिथे कोणाची इतकी तयारी चालू आहे?" विदुर भुत्तरला, "शत्रूंनी, विजयंती, निवेदन, सत्यव्रती, पुरमिश अन् जय."

"ओहो, तर सर्व द्यूतवेळे तिथे जमलेलं आहेत तर! मला शंका आहे की पात काही काळंबेर आहे पण माझा तर कोणी बोलावलं तर द्यूत खेळायला जायचा नियम आहे. मला भीती तर वाटतेच, पण अवश्य जाईन मी हस्तिनापुरला, अद्याच निघतो."

निघायची तयारी झाली धर्मराज दौपदी व वधूमहं हस्तिनापुरला पाचला घुनराष्ट्र, भीष्म, द्रोण, कृपाचार्य, अश्वत्थामा आदि वडीलधाऱ्यांना त्यांनी नमस्कार केला, गान्धाराकडे जावून तिची झुशानी विचारलो दौपदीच्या मुखावरचे महाराणीचे तेज पाहून दुर्योधन आदींच्या ब्रायका मनामन इच्छाले जळू लागल्या.

दुसऱ्याच दिवशी सकाळी धर्मराज, शकुनी, दुर्योधन, दुःशासन जूनकसात आले व त्यांनी सर्वांना प्रणाम केला. शकुनी धर्मराजाबला म्हणाला, "केवळ तुना पहाण्यासाठी काहीजण इथे आले आहेत काहीजण तुझ्याशी छूत खेळायला आले आहेत. पण आपण निश्चयबद्ध होवून छूत खेळू या."

धर्मराज म्हणाला, "साम्य, छूतात

फसवणूक करणं हा अक्षम्य अपराध असतो. तसं करणारा क्षत्रिय म्हणवायला योग्य नव्हं तेव्हा फसवाफसवी करून आम्हाला जिंकायचा प्रयत्न करू नका. आम्ही जे कमवलंय, ते सारं ब्राह्मणांचे भरणे वन दुष्टांच्या निर्दलनासाठी आहे."

"वेदाध्ययनात समर्थ क्षत्रिय दुसऱ्या एकाद्या क्षत्रियाला वेदाध्ययनात हरवतो, तेव्हा फसणाऱ्या शुद्धेक्षारहा फसवणूक हे कुकीचं उरत नाही. हा, खेळायचे तुझी इच्छाच नसेल, तर नको खेळू."

धर्मराज गुसलून म्हणाला, "छूत खेळण्यासाठीच तर बोलावल आहे मला! तेव्हा साधारी फिरणं, अनार केव्हासारखं होईल म्हणून खेळतो मी, नकीच खेळेत कोण खेळणार आहे साझ्याशी?"

"माझे प्रतिनिधी म्हणून मामाच खेळतील तुझ्याशी. ते जे पणाला लावतील, तें देण्याची जबाबदारी माझी" दुर्योधन म्हणाला.

"कोणो कोणाचा प्रतिनिधी म्हणून खेळणार, ही शंभ कधी पाहिलो नाही. न ऐकलीही नाही. हे तर सारं विलक्षणच वाटतय. तरीही, तुम्हा लोकांची इच्छा प्रमाण मी तयार आहे खेळायला." धर्मराज बोलला.

घुनराष्ट्राच्या निमन्त्रणावरून वृद्ध कौरव भीष्म, द्रोणाचार्य, कृप, विदुर आदि सर्वजण तेथे येवून बसले.

पहिल्या डावात धर्मराजाने आपला गळ्यातलखः हार पणाला लावला, तर

दुर्योधनाने हिरणाची रास लावली. इतक्यात धर्मराज हरला. यानंतर सर्व डाव धर्मराज हस्तच राहिला. द्यूतांत हेरता हेरता धर्मराजाच्या क्रोधाचा अन् सूडाचा पारा वहत राहिला. शेते, रथ, दासी व इतर अनेक मूल्यवान वस्तु धर्मराज हरला.

हे सर्व विदुराला पहावता, तो धृतराष्ट्रांना म्हणाला “असे म्हणतात की व्याचा मृत्यु जवळ ठेपला असेल, त्याला दिव्य शीवधर्मी आवडत नाहीत. तोंत, व्याघ्रमाणच माझ बोलणं तुला आवडणार नाही. तुझ्या पुत्राचा जन्मच मुळी कौरवकुलाच्या विवाहासाठी झालेला आहे. तुही या कपटी द्यूताची योजना करून पांडवांचे धन लुटत आहं. पण यामुळे तुमं अपार नुकसान होणार आहे. माझ्या बोलण्याकडे लक्ष दे, पांडवांना सतावू नको. आज नाही तर केल्या तरी लक्षावध त्यांच्या रागाचा बली पडावं लागेल तुम्हाला. तुम्हा लोकांचे मग निश्चितच निर्मूलन होईल द्यूत आत्ताच बन्द करावं हे बरं!”

धृतराष्ट्र यावर गप्प राहिला, पण

दुर्योधनाने मात्र आवेशात येऊन विदुराला खूप शिब्या दिल्या. या अवधीत बुद्धिधर आपल्या जवळचे सर्वकाही हरवून बसला. ब्राह्मणांची शेते व ब्राह्मण सोडून बाकी सर्व माणसही तो द्यूताने हरला. त्यामोर फार फेकत शकुनी म्हणाला, “पणाला लावायला आता तुझ्याकडे अरुलंय तरी काय?”

धर्मराजाचे नकुल-सहदेवांना पणाला लावले अन् तो ही डाव हसून बसला. नंतर भीम-अर्जुनही त्याच्या हातून गेले. स्वतःला पणाला लावूनही हरला तो

“द्रौपदीही तुमचीच तर संपत्ती आहे. लाव न पणाला!” शकुनीने आग्रहाने बिले. तोही डाव धर्मराज हरला.

या घटनेमुळे सभेत खळबळ माजली. काहीनी टीका केली की, ‘कौरवांचा अंत आता निवट आलाय.’ भीष्म, द्रोण, कृप मीनच राहिले आपल्या असहाय्यतेची त्यांना शरम वाटली. विदुरही फक्त फुसफुसत राहिला. कर्ण, दुःशासनाच्या आनंदाला सीसा अरली नाही

‘बांदोबा’

पुरवणी - ९१

भातवाची

वृक्षसंपदा

पेजी

क्षकचकीत हिरव्या रंगाची बांगल्या फुटभर नाभी व भरपूर हत्तीच्या पानांनी भरलेला हा निव सामान्य निव प्रकारातला वृक्ष नव्हे. हा वृक्ष आकाराने भरपूर मोठा व पाची फानेही निंबांपेक्षा मोठी असतात. तो पाने लहान लहान आकाराच्या पानांमध्ये बिरली गलेली असतात. अंडाकृती असलेली पाची फळ चरघरीत असते.

हिन्दीत याला ‘बाकौस’, बंगालीत ‘महानीम’, तमिळमध्ये ‘मलैवेम्बु’, मल्याळीत ‘करीनवेम्बु’ व गुजराथीत ‘बाकान मिमो’ असे म्हणतात. इंग्रजीत याला ‘बोड ट्री’ व पर्शियनमध्ये ‘लिलेक’ म्हणतात. हा वृक्ष पर्शिया व कतुकिस्तानातून अथ प्रदेशात प्रसृत आला, असे मानले जाते

याच्या पुलांचा रंग बैंगणी असतो. हलक्या निळसर रंगाच्या पानांनी भरलेला हा वृक्ष मोठ्या सुन्य दिवशी यातून वृष्टाने आलेली मघाळ नासाची हवा शरीराला सुखवते, वसंत ऋतूच्या सुरुवातीला म्हणजे मार्च एप्रिलमध्ये नवीन फुटलेल्या डहाक्यावर ‘कुलं’ सुसज्जतात. नंतर हळुहळू झाडे पानांनी भरू लागतात. दोंड होन महिन्यांनी फुले झडू लागतात.

या झाडाची फळे गोल असतात. भात पर असतो. भात चार बीजे असलेल्या या फळाची वरची साल चमाली धिबट असते. ही फळे पक्षी जरी आवडीने खात असले तरी

मानवांसाठी मात्र ती खिचारी मानली जातात. बीजांसमक्ष औषधी गुण असतात. विशेषत भांडेदुखीवर ती गुणकारी असतात. ही बीजे मधून मधून हारात ओवली जातात

हा झाडे जवळजवळ १२ ते २५ मीटर बुंचीपर्यंत वाढतात. ही दाट व छनीसारखी असलेला विशेषत यांची वाढ भरभर होत असल्याने सावनीसाडी ही झाडे लावली जातात

आपल्या देशातील इतिहास मुनी

महीदास - कवश

विशाल नावाच्या कधीजवळ अनेक शिक्षा विद्याभ्यास करत असत. त्यांच्यातच त्यांचा स्वतःचा गुलगुली होता. शिक्षकांचा वेळीस तमजले की, त्या दिवशी गुलुकी यांच्या विधीने वर्तन सांगणार काहीत, तेव्हा यांचा हा मुसगाही मोठ्या भुत्साहाने तेथे झुंजर राहिला. परंतु विशाल कधीही त्याला हुसारेच काही काम सांगून तैयुन हुसारेकडे पाठवले.

विशाला या वागण्यामुळे नविल झालेला मुलगा आपल्या मातेकडे बोला अ आश्चर्य प्रकट करीत म्हणाला, "बाबा मला यत्नाचा विधी शिकवायानुन सुरु का होय ईन्वेष्ट आहेत, कळत नाहीय मला का बरे ते शिकवायची इच्छा नाही त्यांचा?"

बाई म्हणाली "बाळा, पुत्र वडील ब्राह्मण आहेत, पण मी तर एका शेतकरी कुटुंबातली आहे. तुम्ही कधीच वेळीस ब्राह्मणगंग ते ज्ञान देतान पण त्यांनी ५ म शिकवले तरी तुम्हा काहीच नुकसान होणार नाही तु आतापासुनच भूमतेची पूजा करत जा. भूमता हीच मानव जीवनाचे आधारकेंद्र आहे, सर्व संपदा आणि विद्याच गुलुकी भूमताच, ही रेली मोठी प्रेमळ आहे. तिच्या पुजेमुळे तुला जावपासाठी होईल

बाग्यार पुन जपरा वर्तमानत मोठ्या अज्ञा अन्तीने भूमतेची पूजा करत राहिला वर्तमानत निरागचे परिशीलन करत राहिला तो शेती करत असे, हाच मुलगा मोठ झाला, तेव्हा 'महीदास' नावाने थोड थोडी म्हणून प्रसिद्ध झाला, मातेच्या 'इतर' या नावावरून लोक त्याला 'ऐतरेय' असोही

म्हणत त्यांनी 'ऐतरेय ब्राह्मण' ऐतरेय अनुनिषद, 'ऐतरेय अरण्यक' नावाचे तीन ग्रंथ रचले. एकथे फेंधदा वसति आयुष्य त्यांना लावले त्यांची ज्ञाना ब्राह्मण नवली तरीही सर्वजण त्यांना खूप मान देत

त्यांनी स्वलेल्या 'ऐतरेय ब्राह्मण' या ग्रंथात कवश नावाच्या कथांचा आलेख आहे. कवशाची माताही ब्राह्मण नव्हती काही मुनि संस्थेचीच्या किनारी तपस्येन मग अस्तवत्ता कवश तेथे पोचले मुनि म्हणाले, "अपही तर तुला बोलवले मळते मग का आलास तू इथे?"

कवश हे ऐकुन जेव्हा तयुन निघत जाय लागले, तेव्हा संस्थेचीचा प्रवाह त्यांच्या जवळ जाऊन पासला व आपल्या पाण्याने त्यांची पादप्रक्षालन केले. हे पाहून मुनि हतप्रभ झाले. कवशाची थोड्या त्यांनी ओळखली व क्षमायाचना केली

तुम्हाला माहीत आहे का?

१. एका देशाचे 'आयरिक ज्वाला'मुलीला पवित्र सणात त्या ज्वालांमुलीचे नाव काय?
२. चिम्बरून टॅनिसमधे भाग घेणाऱ्या पहिल्या खेळाडूचे नाव काय?
३. आपल्या देशातील सर्वात मोठा मानवनिर्मित नालाव कोणता?
४. दाक्षिणे बनवताना सोन्यामधे कोणता धातु मिश्रित केला जातो?
५. कोलंबसने अमेरिका केव्हा शोधून काढली?
६. कोणत्या नदीला 'बंगालची प्रभु'ची नदी म्हटले जाते?
७. अंतर्राष्ट्रीय व्यावसायिक किती व्यावसायिक असतात?
८. आपल्या देशात अन्तरिक्ष पत्ताही गवेष शर्मा याने दोन रशियन यांचाचरोबर आफ्रीकी राजा केव्हा सुरु केला?
९. काहिरा आपल्या देशात केव्हा आले होते?
१०. एशियात जीवाश्मसर्प सर्पप्रथम केव्हा व कुठे झाली? त्यात कितीने वर्तन होते?
११. मानव शरीरात हाडांचा मुख्य उपयोग काय?
१२. तानसहाल कोणो प्रांथला? त्याच्या जाशकामाला किती वर्षे लागली?
१३. मर्यादितयाच्या राजधानीचे नाव काय?
१४. बहामाई पटेल बागा 'सरदार' का म्हणतात?
१५. बंगाल सर्वात मोठ्या प्रमाणाने धान्यव्यापार कोने होता?
१६. आपल्या देशातील सर्वात मोठा धनधन कोणता?

भुत्ते

१. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	१. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
२. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	२. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
३. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	३. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
४. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	४. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
५. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	५. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
६. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	६. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
७. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	७. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
८. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	८. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
९. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	९. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
१०. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	१०. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
११. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	११. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
१२. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	१२. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
१३. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	१३. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
१४. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	१४. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
१५. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	१५. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०
१६. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०	१६. बंगाली भाषा भाषाभाषाभाषा	२०

देता किती घेतील?

गौरीबाबाचा शंकर कोणे एके काळी बांगला श्रीमंत माणूस होता. पण तसाच तो नादान हो होता. बामुळे त्याची भूपति संपुष्टात येऊ लागली जो जे मागेल ते तो देई. कोणावरही मोकळ्या हाताने जाण्याची पाळी येत नसे. म्हणून आज तो गरीब बाला होता गरीबीत कस तरी दिवस काढी. पण जवळ पैसा असला की दान धर्म करण्याची वृत्ति माव गेली नाही त्याची पत्नी केव्हाच स्वर्गावस्थे झालेली होती. आता त्याला एकच एक आधार होता त्याची मुलगी शकुंतला शकुंतला दिसायला फार सुंदर होती तिचा स्वभावही फार छान होता आपल्या एकुलत्या एक सुलीला बापण सुखात ठेवू शकत नाही असा विचार करून शंकर फार दुःखी होई रात्रदिवस या विचाराने त्याला शोष येत नसे. त्याचा परिणाम त्याच्या प्रकृतीवर होई.

शंकरचा एक जिवलग मित्र होता भूपति.

शंकरची दयनीय अवस्था पाहून त्याने शकुंतलेसाठी एक म्थळ आणले. मुलगा सत्यवान कृष्णपुरीतील कचेरीत काम करीत होता एकादा सुंदर मुलीशी लग्न करायची त्याची इच्छा होती भूपति त्याचा दूरचा नातेवाईक होता. त्याने त्याला शकुंतलेबाबत सांगितले सत्यवान म्हणाला - "एकदम कसं सांगू शकेन मी" एकदा मुलगी तरी पाहू घा!"

शंकरशी सत्यवानबाबत बोलत भूपति म्हणाला "नवरदेवाच्या बापाला पाहिजे आहे पैसा! पण सत्यवानला मुलगी पसंत पडली तर आपण त्याला समजाऊ शकू. आपली शकुंतला तशी मोठी झुणो मुलगी आहे. ती नवऱ्याचीच पसंत पडेल कुणाला ही. नक्षत्रासारखी पार आहे! ती हुडपाची रक्कम कमी करील. सगळे काही ठीक होईल असं मला वाटतं."

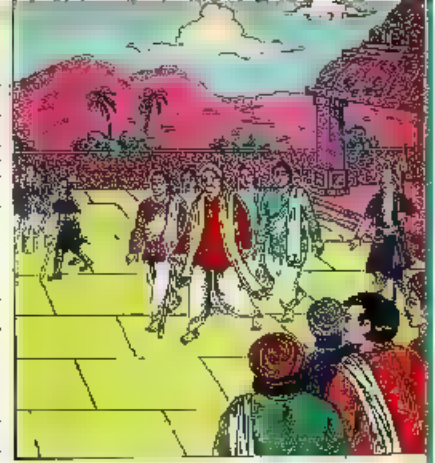
अपत्या वाजुक स्थितीचे वर्णन करीत

शंकर म्हणाला "निदान पाच हजार तरी हुडपा द्यावाच लागेल ना? मला हे शक्य होणार नाही याशिवाय लग्नत आणखी खर्च करावाच लागेल. एवढी सारी रक्कम मी जाणू तरी कोठून? या पोराला अजबणं म्हणजे मला तरी महासंकटच वाटतं तू प्रयत्न करून पहा याऊपर परमेश्वराची इच्छा!"

धोडपा संकोचाने भूपति म्हणाला - "जवळ जवळ १५ वर्षांपूर्वी कोदंडरामने तुमच्या एकाद्या शहरात जाऊन व्यापार करण्यासाठी तुमच्याकडून पैसे घेतले होते आणि आपल्या कुटुंबासह तो निवृत्त गेला. तुला हे सर्व आठवतं? तसा कोदंडराम भला माणूस आहे व्यापारही चांगलाच केला असेल त्याने. तुझे पैसे बुडवायची त्याची इच्छा सासव नसेल."

शंकर म्हणाला "ही तर फार जुनी गोष्ट आहे. मी तर ते सगळं विसरून गेलोय त्यात पैसे देण्याची इच्छा असती तर यापूर्वीच त्याने देऊन नसते का टाकले? आता त्या पैशांची अपेक्षा करणं मला व्यर्थ वाटतय. तो हल्ली कुठे आहे हे तरी मला कोठे माहीत आहे?"

"एक आठवडापूर्वी मी कृष्णपुरीला गेलो होतो. तेथे मी श्रीविष्णूच्या मंदिरात राहलो तेथील सर्व पहारकरी सर्वांना दूर हटवीत होते काय चाललं आहे हे मी काही अंतरावरून पहात होतो एवढ्याच चर सेवकंसह कोदंडराम तेथे आला. पंधरा वर्षांपूर्वी जसा होता, तसाच तो दिसला मला. आपली शंका दूर करण्यासाठी मी

आसपासच्या लोकांकडे त्याच्याबाबत चौकशी केली. गर्दीतील एकाचे माहिती दिली - "हे कोदंडराम शहरातील मोठे व्यापारी आहेत ते मोठे धर्मात्मा हो आहेत मंदिराच्या मागे एक मोठी धर्मशाळा आहे ती त्यानीच कायलेली आहे शहरातील शैक्षणिक संस्थांना उदारपणे हे मदत करित असतात." हा मोठा धर्मात्मा इकडे कर्ण का आला नाही हे साद माझ्या लक्षात आले नाही. त्याने तुला शेटायला जरूर पायला हवं होतं. तुमं वर्ज त्याने अवश्य फेडायला हवं होतं नाच तर त्याने खूप कमवलय मग तुम्याशी त्याने असा व्यवहार का केला? का कोणास ठाऊक, पण त्याला जाऊन भेटावं असं मला वाटलं नाही. तू म्हणत असलास तर आपण एकदा जाऊ त्याला भेटायला."

“असं जाहे होय? परमेश्वराच्या कृपेने खूप श्रीमंत झालाय तो! चांगलंच आहे.” संतोषाने शंकर म्हणाला.

शंकरची कीब करीत भूपति म्हणाला - “अत्यधिक दान-धर्म करून तू आपली अशी अवस्था करून घेतलीस. या परिस्थितीत ही तू मुकाट्याने बसलास, तर तुझ्या मुलीचं काय होईस कोण जाणें? तिचं सर्व लागी लावून देणं तुझंच कर्तव्य आहे ना? आपण दोघे जाऊन कोदंडरामला भेटू आणि त्याच्याकडून मदत मागू या.”

शंकरने नकार दिला नाही. थोड्याच दिवसात सत्यवान, त्याचे वडील रामावतार आपल्या अनेक तातेवाइकींना घेऊन मोठ्या याचामाटाने शकुंतलेला पाहण्यासाठी आले. नजरी मूलगी शकुंताला सर्वांचाच आवडली. रामावतारने भूपतीला निवेदन केले -

“भूपति, मुलगी तर आम्हां सर्वांना पसंत आहे. मात्रा मुलगा सरकारी कचेरीत काम करतो हे तुला माहीतच आहे. पंचवीस हजार हुंडा घायला तयार आहेत काही लोक. पण मुलगी पसंत राहिले म्हणून आम्ही जणूत काही पक्के केलेले नाही.”

भूपति म्हणाला - “रामावतार, शंकरची हलास्कीची स्थिति मी अगोवरच सांगितलीय. आजच्या परिस्थितीत तो पाच हजारांहून अधिक वेडं भक्तणार नाही.”

रामावतारला थोडा रागच आला. पण तो लपवीत तो म्हणाला - “फक्त पाच हजार! कोणी ऐकलं तर हंसं होईस माझं. पंधरा हजाराला एक पैसा कमी घेणार नाही मी!”

इतक्यात एक घोडा-गाडी भ्रसमोर येऊन थांबली. गाडीतून एक तरुण खाली उतरला. त्याच्या दोन हातात दोन पिशव्या होत्या.

त्याला आत येताना पाहताच रामावतार ताबडतोब उठून उभा राहिला. त्याला नमस्कार करीत आश्चर्याने म्हणाला - “अरे, तुम्ही इकडे कसे काय आलात?”

या प्रश्नावर युवक हसला. आश्चर्याने रामावतारकडे पहात तो शंकर जवळ आला आणि त्याचे पाय धरले. मग त्याने विचारले - “काका, आपण मला ओळखले नाही? आपले मित्र कोदंडराव बांचा मी थोरला मुलगा. पंधरा वर्षांपूर्वी आपण बालगोपाल म्हणून मला कडेवर घेऊन तिरवीत होतात. मी लोच गोपाळ.”

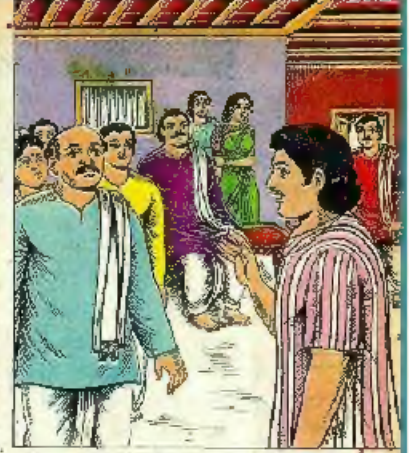
त्याचे बोलणे ऐकून शंकरला फार आनंद झाला. गोपाळकडे पहात घेमाने तो उद्गारला - “कितो मोठा झालास रे तू! तुम्हा सर्वांना पाहून किती दीर्घ काळ लोटला. तुझे बाई-वडील सुशाल आहेत ना?”

“सगळं काही उत्तम आहे!” म्हणत गोपाळ रामावतार जवळ येऊन म्हणाला - “आपण इथे कसे हे मला सांगाल का?” शकुंतलेकडे बोट बांधवीत रामावतारने सांगितले - “मृत्युवांनशी हिचं लग्न जमविण्यासाठी मी इथं आलो होतो. मला पाहिजे इतका हुंडा शंकरावर देऊ शकत नाहीत. तेव्हा आता जातो मी.” आणि रामावतार जायला निघाला.

गोपालने रामावतारला थांबवलं आणि म्हणाला - “आपल्या मनात प्रश्न आहे, मी इथं का आलो? तर मग ऐका. माझ्या वडिलांची इच्छा आहे की शकुंतला त्यांची सून व्हावी. आपणास पाहून वाटले की मला यायला उशीर झाला, काही ही असो, माझ्या वडिलांची इच्छा पूर्ण करण्यात आपण मला मदतच केली, मी आपले आभार मानतो.”

त्याच्या बोलण्यातील व्यंग जाणून रामावतारला थोडे वाईट वाटले आणि आपल्या सर्व लोकांना घेऊन तो लग्नबगिने निघाला.

रामावतारचे सर्व लोक गेल्यावर शंकर आणि शकुंतला यांच्याकडे पहात गोपाळ म्हणाला - “आपला विचार न जाणताच

मी झटपट निर्णय घेऊन टाकला. आता मी काय म्हणतो ते सर्व ऐकून घ्या.”

“पंधरा वर्षांपूर्वी माझ्या वडिलांनी आपणाकडून काही पैसे घेतले होते. त्यावेळी आपला आर्थिक स्थिति खालावत चाललेली होती. माझ्या वडिलांनी कृष्णपुरला घेऊन आपला व्यापार सुरू केला. त्यांनी व्यापारात खूप पैसा मिळवला, एक वर्ष पूर्ण झाल्यावर आपली रक्कम सव्याज आपणास देण्यासाठी वडील निघाले. वाटेत त्यांना एक मित्र भेटला आणि त्याच्याकडून त्यांना ससजले की आपल्या स्वभावात काही ही बदल झालेला नाही. अपात्री दान करण्याची गरजही प्रवृत्ति आहे तरीच आहे. म्हणून त्यांनी आपली रक्कम परत करण्याचा विचार स्थगित केला, ती रक्कम त्यांनी आपल्याच

नावावर व्यापारात गुंतवली. प्रत्येक वर्षी जो फायदा होई तो त्यांनी आपल्याच नावे सुरक्षित ठेवला. ती आपली सगळी रक्कम मी या दोन पिढ्यांत भरणे आपली आहे. आता गोष्ट राहिली-” इतके बोलून ती थांबली.

“का बरं? थांबलास का? जे काही मनात आहे ते निःसंकोचपणे सांग.” शंकर म्हणाला.

शकुंतलेकडे पहात गोपाळ म्हणाला - “काका, माझ्या आईवडिलांच्या मनात आपणाबद्दल आदर आहे. तुमच्या मुलीला आपली सून बनवण्याची त्यांची इच्छा आहे. मी म्हटले - मला जर भुलशी पसंत पडली तर मी तिच्याशी लग्न करीन, म्हणून ते स्वतः आले नाहीत, त्यांनी मला एकट्यालाच पाठबळ. तुमची मुलगी मला एकदम पसंत! आता पुढील निर्णय आपला.”

त्याच्या या बोलण्यावर खुश होऊन शंकर नि भूपति यांनी शकुंतलेकडे पाहिले. शकुंतलेने लानून मान खाली घातली आणि म्हणाली - “माझ्या वडिलांच्या मित्राच्या

मनात आमच्याबद्दल एवढी आत्मीयता आहे, तेव्हा त्यांची इच्छा मला आजेप्रमाणे आहे. परमेश्वराला समर्पित केलेले सुगंधित पुष्प आपल्या शोक्यात घालताना जो आनंद होतो, तोच आनंद मला या क्षणी होत आहे. कोदंडकाकांचो आज्ञा मला शिरोधार्य आहे.”

शकुंतलेचा विचार ऐकून शंकरला अतिशय आनंद झाला आणि गोपाळला आर्त्तिगन देत तो म्हणाला - “बेटा, चांगल्या मित्रातून जवळचा नातेवाईक कोणी नाही असे म्हणतात. आज तू ते सिद्ध करून दाखवलास!”

आपला आनंद प्रकट करीत भूपति म्हणाला - “तुम्ही वडील आवर्श मित्र आहेत. छरा आम्ह्यावर तर हा शंकर आहे. संपत्ति, याहून अधिक भूखंडाला मैत्री, दुष्ट्यासह्यता गुणी जावई, सगळे काही त्याला एकदम मिळाले. कवीने किती छान म्हटलंय - ‘अनंत हस्ते कमलावराने, देता किती प्रेमील दो कराने?’ असे म्हणत भूपतीने शंकरचे हार्दिक अभिनंदन केले.

घराचा मुख्य दरवाजा

समर आणि सरल नावाचे दोन तरुण एकाच गावाचे रहिवासी होते. लहान-पणापासून अगदी जिवलग मित्र होते ते एकमेकांचे. काही वर्षांनी सरल आपले पोट भरण्यासाठी दूरच्या प्रान्तात निघून गेला. समर मात्र गावातच राहून शेती करू लागला. थूप कमाई केली त्याने शेतीत. बरीच जनावरे खरीदली, लग्न केले अन् नवे घरही बनवले. आरामात राहू लागला तो.

गाव सोडून गेलेला सरल सात वर्षांनी परत आला. आपल्या बालपणच्या दोस्ताला भेटावसं वाटले त्याला. त्याच्या लहान घराच्या जमिनी एक मोठं घर विसले अन् घरासमोरच पिंपळाचं झाडही आता चांगले मोठे झाले होतं. पिंपळाचा चांगला पारही बांधलेला होता.

सरल मनात म्हणाला, “समरची परिस्थिती खूप चांगली झालेली दिसतेय.” पण तो जेव्हा घराजवळ गेला, तेव्हा एक

मोठासा कुत्रा धावत येऊन त्याच्यावर धुंकु लागला.

धुकण ऐकून समरची बायको बार भुचडून बाहेर आली. कुत्र्याला रागावून तिने हाकलून दिलं अन् सरलकडे निरखून पाहू लागली.

सरलने विचारलं, “समरचंच घर ना हे?” तेव्हा मान हलवून हांकार भरला समरच्या बायकोनं.

“घरातच आहे, की कुठे बाहेर नेलाय तो?” सरलने विचारलं.

“मला सांगून नाही गेले तें!” ती खरशे भुरसुकता न दाखवता बुत्तदली. सरल म्हणाला, “जान्ही खोषं लंगोटीयार. सात वर्षांपूर्वी गाव सोडून बाहेर गेलो मी. त्याला भेटायला मुद्दाम आलोय.”

समरची बायको शाबर काहीच बोलली नाही. सरलला ‘आत या’ असेही म्हणाली नाही. सरलनेही घरात येण्याची इच्छा दर्शवली नाही. बाहेर पारावरच बसला तो, अन् पंचानं

बधूर जगदाळे

आपला घाम पुसू लागला. नंतर त्याने विचारलं, "मैक्समम कळू नका, पण समरच्या कोण सांगता तुम्ही? त्याची बायको का?"

पुन्हा तिने फक्त मान हलवून होकार दर्शविला.

"ठीक आहे. तुकतंच लव्ज झालंयमं वाटतय. नापरे, काय कसक जून्हे हे! जरास पाणी देणार पायला?" स्नान विचारल्यावर समरची बायको लोदयात पाणी घेऊन आली. ते थंड तर नव्हतंच पण थिळा वातही होता पाण्याला. सरलनं पाणी तबंच ओतून दिलं अन् बोटा परत देत तो म्हणाला, "आता जायला हवं मला, समरला भेटायची फार इच्छा होती. पण नाही भेटला तो. त्याला सांगा की सरल भेटायला आला होता, अन् असेही सांगा की त्याची एकूण परिस्थिति पाहून खूप आनन्द वाटला मला. घर खूप सुंदर अन् मोठ बांधलेय, पण इतक मान नव्ही साबा की, पराबा हा

दरवाजा मान झुळीच आवडला नाही मला. वाटलं, ते बोललो; वाईट वाटून घ्यायचं नाही. बरवाना दगडौच चुकीचा आहे. मला सुतारकामाचं ज्ञान असे. समरनं माघ दरवाज्याकडे दुर्लक्ष केलंय. नकी सांगा त्याला!" इतकं बोलून सरल निघून गेला.

अंधार होऊ लागला तरीही समर परतला नव्हता. मधरात्री परत आल्यावर सरल येऊन गेल्याचं त्याला कळलं. त्याला वाईट वाटलं फार. बायकोला तो म्हणाला, "राहून जा घेतलं नाहीस त्याला? अगं, लहावपणवे फार जिवश्चकंठयच मित्र आम्ही."

समरला लहानपणच्या आठवणी येऊ लागल्या. फुहा भूतकाळात शितत्यासारखा तो बायकोला सांगू लागला, "सरल इयं मागल्या गळीत रहात असे. इयंच गावच्या भाळेत शिकलो आम्ही. दोन्ही घरची परिस्थिती वेताचीच असल्यानं दय सातवी-

पर्यंत शिकण्यावर पुढं शहरात शिकायना नाही जाऊ शकलो. सरलच्या वडलांना- शिवाकाकांना गावापुरती सुतारकी येत होती. तोही सगळ्या भिकताशिकता त्यांच्या हाताखाली काही 'छाकटोक' करी. मीही नंतर बाबांच्या हाताखाली शेतीत रमू लागलो. शिवाकाका तब्येतीनं बघायपाच. त्यांच्या मरणानंतर काही दिवसांनी काकीनीही 'राम' म्हटला. सरल मग गावाला कंटाळला अन् घर विकून दूर निघून गेला."

"पण इथलं शिक्षण होईपर्यंत खूप मजा केली आम्ही. सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत जवळजवळ सारा वेळ एकचच असायचो आम्ही. शाळा जुरकली की परस्पर आम्ही नदीकडे जायचो अन् दसर झाडाला लटकवून तासभर तरी नदीत हुंदायचो. कधी खेळताला कुणाशी भांडण बिंडण झालं की आम्ही दोघं एकमेकांची बाजू घेऊन त्या तिसऱ्याशी

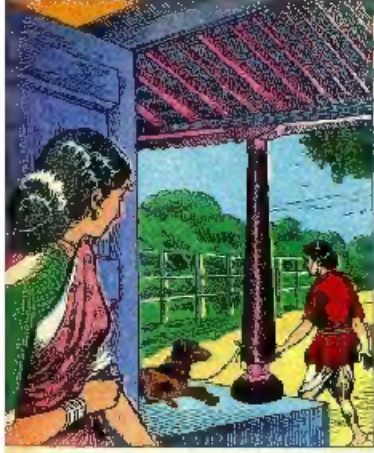
भांडायचो. कधी मारामान्याही चालत आम्हाच्या. पण घरी आईबाबांनी विचारलं तर खुशाल, 'खेळताना पडलो' म्हणून खोटं सांगायचो. बरं, जाताना काही म्हणाला का तो?"

"म्हणाले की आपली परिस्थिति पाहून फार आनन्द वाटला त्यांना. घर खूप आवडलं म्हणे त्यांना. पण असेही म्हणाले की आपला मुख्य दरवाजा बरोबर नाहीय. आपल्या सुतारकीच्या झानाची खाही देत तीन तीनदा म्हणाले की, दरवाजा अगदीच चुकीचा आहे. तुम्हाला हे सागावं असेही पुनः फुहा बजावून गेले ते." समरच्या बायकोनं तिरोप सांगितला.

समरला खूप आश्चर्य वाटलं अन् तो मोठ्या लक्षपूर्वक दरवाजा निरखू लागला. त्याला तर त्यात कसलीच चूक आढळली नाही.

एक वर्ष वसंच निघून गेलं अन् पुन्हा

अन्हाच्याने दिवस आले. पुन्हा काही कामानिमित्त सरल त्या भासात आला, यावेळी त्ही आपल्या मित्राची गांठ घ्यावी, असें वाटलं त्याला. तो समरच्या घरी गेला अन् त्याच्या माथाने हाका मारू लागला.

समरची बायको दार बुघून बाहेर आली. सरलला पाहून खुश होत ती म्हणाली, "वा, या! आत या ना!" सरलनं विचारलं, "घरी आहे समर?" अन् तसं विचारत तो दरवाजाखमोर आला.

"बाही, बाहेर गेलेत ते. लवकरच येतील परत. पण तुम्ही आत तर या ना!" मोठ्या प्रेमाने स्वागत करत ती म्हणाली. कडक बूट होतं; वरील डोकं हलवत सरल म्हणाला "काही हरकत नाही. त्या झाडाच्या सावतीत बसेन आरामात." अन् तो पाराकडे जायला वळला.

"बरे, असं कसं चावेल? तुम्ही झाडाखाली जाऊन असे बसणार की जण आमचं घर हे घर नव्हेच. आत या ना!" समरच्या बायकोनं आग्रह धरल्यावर "ठीक आहे, जशी तुमची इच्छा!" असं म्हणत समर घरात आला.

घरात थंडावा होता. अन् आराम ही वाट होती आत. समरच्या बायकोनं खाट तयार केली.

"वाटलं होतं की यावेळी तरी समर भेटेल. पण जाता वाटतंय की याही वेळी ते भाग्य लाभणार नाही." सुस्कारा सोडत सरल म्हणाला.

समरची बायको आत जाऊन थोड्याच वेळात तीन लोटे एका पाळीतून बाहेर येऊन आली. बाळी सरलसमोर येत ती म्हणाली, "यांत चार ताक, या दुसऱ्यात नारळाचं पाणी अन् तिसऱ्यात माळातलं थंड पाणी आहे. च्हा हवं ते ते. जेवायच्या वेळेपर्यंत तुमचे दोस्त घरी येतील, तोवर जरा आराम करा." सरलला वाटलं, "किती बदलली ही वर्षभरात!"

काही वेळानं स्वयंपाकघरातून बाहेर येत समरची बायको सरलला म्हणाली, "फार वेळ झाला. तुम्ही आत येऊन जेवून घ्या. वाढते मी तुम्हाला सर्व गरम वाहे तोकर."

"अरे पण घाई काय आहे? समरला येऊ दे ना!" सरल म्हणाला.

"स्वतःच्या भुकेचाही पत्ता नसतो त्यांना. किती वेळ लागेल परतायला कुणास ठावूक. तुम्ही कशाला ठाटकळता बुगीच? या

जेवायला आत," समरच्या बायकोच्या या आग्रहावरून सरल थुलून आत गेला. त्याला खरोखरच जोरदार भुकेही लागली होती. जेवणातले पदार्थ खूपच स्वादिष्ट होते. जेवून तो आरामात झोपून गेला. सूर्यास्त झाला तरी समर परत आला नाही.

शेवटी सरल म्हणाला, "मला बायला हवं आता. याही वेळी भेट झाली नाही समरची."

"रहा न, नका जाय. याही वेळेला थेट न झाली, तर फार वाईट वाटेल त्यांना. रात्री रहा अन् सकाळी जा पुढे." समरच्या बायकोनं प्रेमानं आग्रह केला.

"नाही जमणार व्हिली, महत्वाचं काम आहे फार. माझ्याबरोबर कामासाठी आलेली इतर मंडळीही आहेत. वाट पाहतील साती सगळेजण. रहावंसं तर वाटतंय, पण शक्य नाही ते. समरला सांगा की, खूप जाठनण काढली मी त्याची. सांगा त्याला की हे घर अन् बर्गाचा खूप आवडला मला. मी सुतार न जातीचा? दरवाजाचं खूप ज्ञान आहे मला. फार चांगला थ्रेट दर्जाचा दरवाजा आहे हा!" इतकं बोलून सरल निघून गेला.

समर बुशीरानेच घरी आला. त्याच्या बायकोनं सरल येऊन गेल्याचं सांगितलं अन् तो कायकाय बोलला तेही सर्व सांगितलं. ते ऐकून समर म्हणाला, "सरल मोठ्ठा योग्य माणूस आहे. अतम मित्र अन् मोठा बुद्धिमान आहे तो."

"मागल्या वेळेला आले, तेव्हा आपला दरवाजा मुळीच चांगला नसल्याचं पुन्हापुन्हा म्हणाले; पण या खेपेला तर त्याचं खूपच कौतुक केलं त्यांनी! विचित्रच नाही का?" तिने संशय व्यक्त केला.

"मागच्या वेळी 'दरवाजा ठीक नाही' म्हणाला, तेव्हा मला मीटसं फाटी समजलं नव्हतं, पण यावेळची त्याची तारीफ मात्र बरोबर समजली मला, असं का बोलला तो, हे कळलं तुला? तो मागे आला तेव्हा तू त्याचं नीट स्वागत केलं नमणार; म्हणूनच 'आपला मुख्य दरवाजा चांगला नसल्याचं' म्हणाला तो. यावेळी तू त्याचं चांगलं स्वागत केलं असशील, म्हणून आता तोच दरवाजा खूप चांगला वाटला त्याला!" असं सांगून समरने तिचा संशय दूर केला.

